

Канцэпцыя развіцця Музея Вольнай Беларусі

2026

Варшава, 2026

Змест

	УВОДЗІНЫ	3
1.	МУЗЕЙ ВОЛЬНАЙ БЕЛАРУСІ ЯК «МЕСЦА ПАМЯЦІ»	6
1.1	Гісторыя стварэння і станаўленне Музея Вольнай Беларусі	7
1.2	Пошукі ідэнтычнасці і вызначэнне місіі музея	9
1.3	Асноўныя выклікі функцыянавання музея	12
2.	КАНЦЭПТУАЛЬНЫЯ АСПЕКТЫ РАЗВІЦЦА МУЗЕЯ ВОЛЬНАЙ БЕЛАРУСІ	15
2.1	Напрамкі развіцця	16
2.2	Місія, каштоўнасці і бачанне музея	18
3.	СТРАТЭГІЧНЫЯ НАКІРУНКІ РАЗВІЦЦА	23
3.1	Легальны статус і інстытуцыйная ўстойлівасць музея	24
3.2	Развіццё калекцыйнага патэнцыялу і цэнтра дакументацыі	26
3.3	Экспазіцыйная і выставачная дзейнасць	29
3.4	Аўдыторыя музея	32
3.5	Пашырэнне сферы паслуг і праграм	34
3.6	Развіццё музейна-камунікатыўнай мадэлі	37
	ЗАКЛЮЧЭННЕ	41

УВОДЗІНЫ

Музей у сучасным свеце даўно перастаў быць толькі сховішчам артэфактаў і месцам дэманстрацыі мінулага. Ён усё часцей выступае як прастора публічнай памяці, дыялогу, даследавання, культурнай самаабароны і грамадскай адказнасці. Музей не толькі захоўвае сведчанні гісторыі, але і фармуе спосабы яе разумення, прапануе грамадству мову для асэнсавання складанага досведу, дапамагае ўбачыць сувязь паміж мінулым, сучаснасцю і будучыняй.

Асаблівае значэнне музей набывае ў сітуацыях гістарычнай траўмы, палітычнага гвалту, вымушанай міграцыі і пагрозы страты культурнай ідэнтычнасці. У такіх абставінах працэс музейфікацыі становіцца не толькі прафесійнай музейнай практыкай, але і формай захавання калекцыйнай памяці, сродкам супрацьстаяння забыццю, фальсіфікацыі і знішчэнню сведчанняў.

У сучаснай Беларусі рэжым Аляксандра Лукашэнкі паслядоўна вынішчае незалежную беларускую нацыянальную павестку з адукацыі, культуры, медыя і публічнай прасторы, замяняючы яе ідэалогіяй дзяржаўнай лаяльнасці, савецка-імперскімі міфамі і наратывамі «рускага свету». Музеі, архівы, бібліятэкі, адукацыйныя і культурныя інстытуцыі ўнутры краіны ўсё больш падпарадкоўваюцца дзяржаўнай прапагандзе. З публічнай прасторы выціскаюцца тэмы беларускай дэмакратычнай традыцыі, рэвалюцыі 2020 года, палітычных рэпрэсій, салідарнасці, еўрапейскага выбару і супраціву аўтарытарызму. Адначасова працягваюцца рэпрэсіі супраць дзеячаў культуры, музейных супрацоўнікаў, даследчыкаў, мастакоў, журналістаў і актывістаў.

У гэтых умовах заснаванне Музея Вольнай Беларусі ў Варшаве стала адказам на вострую патрэбу ў стварэнні альтэрнатыўнай музейнай прасторы беларускай памяці. Музей узнік у эміграцыі як месца, дзе можна збіраць, захоўваць, даследаваць і публічна прадстаўляць сведчанні барацьбы беларусаў за свабоду, чалавечую годнасць, правы чалавека, дэмакратыю і еўрапейскую будучыню. Гэтая праца сёння немагчымая ў самой Беларусі без рызыкі канфіскацыі, знішчэння матэрыялаў і пераследу людзей, звязаных з імі.

Ад моманту адкрыцця ў 2022 годзе Музей Вольнай Беларусі прайшоў важны этап інстытуцыянальнага станаўлення. Ён стаў не толькі музейнай ініцыятывай, але і культурным, адукацыйным, дакументацыйным і камунікатыўным цэнтрам беларускай супольнасці ў Польшчы. У яго прасторы адбываюцца выставы, дыскусіі, тэатральныя і літаратурныя імпрэзы, сустрэчы, адукацыйныя праграмы, мерапрыемствы памяці і салідарнасці. Музей стаў месцам, дзе беларусы ў эміграцыі могуць адчуць сувязь з радзімай, мовай, культурай і супольным досведам, а польская і міжнародная аўдыторыя – лепш зразумець сучасную Беларусь праз асабістыя гісторыі, артэфакты і культурныя выказванні.

За першыя гады працы музей значна ўмацаваў свой калекцыйны, арганізацыйны і прафесійны патэнцыял. Сфармавалася калекцыя музейных прадметаў, звязаных з беларускім пратэстам 2020 года, палітычнымі рэпрэсіямі, лёсам палітвязняў, эміграцыяй, удзелам беларусаў у абароне Украіны, а таксама з больш шырокай гісторыяй беларускага дэмакратычнага і нацыянальнага руху. Музей пачаў сістэмную працу па інвентарызацыі, дакументаванні

і алічбоўцы калекцый, развівае публічны доступ да іх, умацоўвае партнёрскія сувязі і фармуе вакол сябе прафесійную супольнасць, у тым ліку праз ініцыятыву Беларускай музейнай лабараторыі.

Разам з тым Музей Вольнай Беларусі працягвае існаваць у складаных і нестабільных умовах. Яго дзейнасць разгортваецца ў кантэксце вымушанай эміграцыі, працяглых рэпрэсій у Беларусі, вайны Расіі супраць Украіны, пагрозы страты беларускай культурнай суб'ектнасці і неабходнасці інтэграцыі ў польскае і еўрапейскае культурнае поле. Таму музей павінен адначасова выконваць некалькі ўзаемазвязаных роляў: быць месцам памяці, цэнтрам дакументавання, культурным домам беларускай дыяспары, прафесійнай музейнай інстытуцыяй, платформай дыялогу з польскім і міжнародным грамадствам, а таксама патэнцыйнай асновай для будучай музейнай інфраструктуры ў дэмакратычнай Беларусі.

Дадзеная Канцэпцыя разглядае Музей Вольнай Беларусі як інстытуцыю памяці, культурнага супраціву і публічнага дыялогу. Яна аналізуе гісторыю яго станаўлення, актуальны стан, асноўныя выклікі і магчымасці, а таксама вызначае канцэптуальныя і стратэгічныя напрамкі далейшага развіцця. Канцэпцыя сыходзіць з таго, што музей павінен развівацца як устойлівая прафесійная інстытуцыя ў Варшаве, адначасова захоўваючы сувязь з Беларуссю і перспектыву будучага ўдзелу ў аднаўленні дэмакратычнай культурнай прасторы на радзіме.

Музей Вольнай Беларусі – гэта не толькі праект захавання мінулага. Гэта прастора, у якой фарміруецца памяць пра сучаснасць, ствараюцца ўмовы для салідарнасці, асэнсоўваецца досвед выгнання і супраціву, падтрымліваецца беларуская ідэнтычнасць і сцвярджаецца права беларусаў быць часткай еўрапейскай культурнай і дэмакратычнай супольнасці.

1

МУЗЕЙ ВОЛЬНОЙ БЕЛАРУСІ ЯК «МЕСЦА ПАМ'ЯЦІ»

1.1 Гісторыя стварэння і станаўленне Музея Вольнай Беларусі

Ідэя стварэння Музея Вольнай Беларусі ўзнікла ў асяроддзі беларускай дэмакратычнай супольнасці пасля падзей 2020 года, калі сотні тысяч беларусаў выйшлі на мірныя пратэсты супраць фальсіфікацыі прэзідэнцкіх выбараў, дзяржаўнага гвалту і аўтарытарнай сістэмы. Пасля жорсткага падаўлення пратэстаў, масавых рэпрэсій, крымінальнага пераследу, звальненняў, катаванняў і вымушанай эміграцыі паўстала вострая патрэба ў захаванні матэрыяльных сведчанняў гэтага гістарычнага досведу.

У Беларусі адкрыты збор, захаванне і публічная дэманстрацыя прадметаў, звязаных з пратэстамі, дэмакратычным рухам, палітычнымі рэпрэсіямі і грамадзянскай салідарнасцю, сталі фактычна немагчымымі. Такія матэрыялы маглі быць канфіскаваныя, знішчаныя або выкарыстаныя супраць іх уладальнікаў як падстава для пераследу. Частка артэфактаў заставалася ў прыватных кватэрах, частка была вывезена беларусамі, якія пакінулі краіну праз палітычны ціск і небяспеку. Менавіта таму стварэнне музейнай інстытуцыі ў эміграцыі стала не толькі культурнай, але і грамадзянскай неабходнасцю.

Музей Вольнай Беларусі быў задуманы як прастора, якая зможа збіраць, захоўваць, дакументаваць і прадстаўляць сведчанні беларускага пратэсту, дэмакратычнага руху і барацьбы за правы чалавека. Ад самага пачатку ён меў падвойную прыроду: з аднаго боку, гэта была музейная ініцыятыва, скіраваная на камплектаванне калекцый і фармаванне альтэрнатыўнага наратыву памяці; з другога – культурная і грамадская пляцоўка, неабходная беларусам у эміграцыі як месца сустрэчы, падтрымкі, салідарнасці і захавання ідэнтычнасці.

Ініцыятыва стварэння музея была падтрымана прадстаўнікамі беларускай дэмакратычнай супольнасці, культурнымі дзеячамі, экспертамі і партнёрскімі арганізацыямі ў Польшчы і за яе межамі. Важную ролю ў яе прасоўванні адыгралі структуры беларускага дэмакратычнага руху ў эміграцыі, а таксама польскія партнёры, якія ўбачылі ў будучым музеі значную культурную і грамадскую інстытуцыю, здольную прадстаўляць беларускую тэму ў Варшаве і ў больш шырокім еўрапейскім кантэксце.

17 ліпеня 2022 года Музей Вольнай Беларусі быў урачыста адкрыты ў гістарычным будынку на вуліцы Фоксал, 11 у цэнтры Варшавы. Памяшканне музея складае каля 367 кв. м і ўключае вялікую залу, музейны пакой, працоўныя і прадстаўнічыя памяшканні, а таксама дадатковыя тэхнічныя зоны. Для асобных мерапрыемстваў музей выкарыстоўвае таксама ўнутраныя дворыкі будынка. Размяшчэнне ў цэнтры Варшавы надало музею не толькі практычную даступнасць, але і сімвалічнае значэнне: беларуская прастора памяці і свабоды паўстала ў адным з важных культурных і грамадскіх цэнтраў польскай сталіцы.

Ужо ў першы год пасля адкрыцця музей стаў адным з найбольш прыкметных асяродкаў беларускай культурнай і грамадскай прысутнасці ў Польшчы. Яго наведалі каля 9000 чалавек, а праграма ўключала больш за 150 культурна-адукацыйных мерапрыемстваў для

дарослых і дзяцей. У музеі адбываліся выставачныя праекты, спектаклі, канцэрты, літаратурныя вечары, дыскусіі, прэзентацыі, майстар-класы і акцыі салідарнасці. Асабліваю ўвагу прыцягнулі мастацкія і дакументальныя праекты, звязаныя з досведам пратэсту, палітычнага зняволення, эміграцыі і беларускай культурнай ідэнтычнасці.

На наступным этапе музей паступова перайшоў ад фармату ініцыятывы і культурнай пляцоўкі да больш устойлівай інстытуцыйнай мадэлі. 5 мая 2023 года ён атрымаў статус самастойнай юрыдычнай асобы ў Польшчы і пачаў функцыянаваць як зарэгістраваная грамадская арганізацыя – Асацыяцыя «Музей Вольнай Беларусі». Гэта стала важным крокам для далейшага развіцця, умацавання кіравання, фінансавай адказнасці, партнёрстваў і прафесійнай музейнай дзейнасці.

У 2023–2025 гадах музей захаваў высокую інтэнсіўнасць публічнай праграмы і працягнуў выконваць ролю адной з цэнтральных беларускіх культурных пляцовак у Варшаве. У яго прасторы праходзілі фестывалі, выставы, тэатральныя паказі, дыскусіі, літаратурныя сустрэчы, памятныя мерапрыемствы і праекты, прысвечаныя палітвязням, мастакам, беларускаму супраціву, салідарнасці з Украінай і беларускай культурнай спадчыне. Музей супрацоўнічаў з беларускімі культурнымі ініцыятывамі, праваабарончымі і грамадскімі аб'яднаннямі, польскімі інстытуцыямі, міжнароднымі партнёрамі, мастакамі, даследчыкамі і экспертамі.

Адначасова музей пачаў сістэмна развіваць уласна музейны напрамак. Калі першыя паступленні ў калекцыю былі звязаныя пераважна з артэфактамі пратэстаў 2020 года, то з цягам часу тэматычныя і храналагічныя рамкі збору пашырыліся. Сёння калекцыя ўключае прадметы, звязаныя з пратэстным рухам, палітычнымі рэпрэсіямі, лёсам палітвязняў, беларускай эміграцыяй, удзелам беларусаў у абароне Украіны ад расійскай агрэсіі, а таксама з больш доўгай гісторыяй беларускага дэмакратычнага і нацыянальнага руху. У музейнай калекцыі з'явіліся і гістарычныя артэфакты, якія адлюстроўваюць змаганне беларусаў за свабоду, суб'ектнасць і еўрапейскі выбар; самы ранні дакумент датуецца 1773 годам.

Важным этапам стала развіццё музейнага ўліку, інвентарызацыі і алічбоўкі. Музей вядзе інвентарныя кнігі, дакументуе прадметы паводле структуры, сумяшчальнай з прафесійнымі музейнымі стандартамі, у тым ліку стандартам, рэкамендаваным Міністэрствам культуры Польшчы і адпаведным Spectrum 5.0. Частка калекцыі была алічбавана і прадстаўлена ў адкрытым доступе праз новы сайт музея ў даменнай зоне .museum, што дазволіла пашырыць доступ да матэрыялаў для беларусаў у розных краінах, даследчыкаў, журналістаў і міжнароднай аўдыторыі.

Паступова сфармавалася і больш устойлівая арганізацыйная структура. Музей мае невялікую, але прафесійную каманду, якая забяспечвае кіраванне, куратарскую працу, калекцыйны ўлік, камунікацыю, арганізацыю мерапрыемстваў і дакументаабарот. Побач з асноўнай камандай працуе кола валанцёраў, партнёраў, знешніх экспертаў і падрадчыкаў. Асабліваю ролю ў жыцці музея адыгрываюць прадстаўнікі беларускай супольнасці ў эміграцыі, былыя палітвязні, семі рэпрэсаваных, беларускія ветэраны, мастакі, даследчыкі і культурныя дзеячы.

У 2025 годзе музей распачаў ініцыятыву Беларускай музейнай лабараторыі – прафесійнай платформы для беларускіх музейных супрацоўнікаў і спецыялістаў у галіне культурнай спадчыны, якія апынуліся ў эміграцыі. Лабараторыя стала важным крокам у фармаванні вакол музея прафесійнай супольнасці, захаванні чалавечага і інтэлектуальнага патэнцыялу беларускай музейнай сферы, а таксама ў падрыхтоўцы да будучага аднаўлення культурных інстытуцый у дэмакратычнай Беларусі.

Такім чынам, за першыя гады свайго існавання Музей Вольнай Беларусі прайшоў шлях ад urgent civic initiative – тэрміновай грамадзянскай рэакцыі на рэпрэсіі і выгнанне – да шматфункцыянальнай музейна-культурнай інстытуцыі. Ён захаваў сваю ролю «беларускага дома» ў Варшаве, але адначасова стаў месцам прафесійнага дакументавання, калекцыянавання, публічнай гісторыі, адукацыі і міжнароднага дыялогу. Гэтая эвалюцыя не адмяняе першапачатковай місіі музея, а наадварот – паглыбляе яе, ператвараючы Музей Вольнай Беларусі ў адну з ключавых інстытуцый беларускай памяці ў выгнанні.

1.2 Пошукі ідэнтычнасці і вызначэнне місіі музея

Працэс станаўлення Музея Вольнай Беларусі быў і застаецца звязаны з пошукам аптымальнай інстытуцыйнай ідэнтычнасці. Музей паўстаў у надзвычайных абставінах – як адказ на рэпрэсіі, вымушаную эміграцыю, пагрозу страты сведчанняў і неабходнасць стварэння бяспечнай беларускай прасторы памяці ў Варшаве. Таму ад самага пачатку ён не мог развівацца як класічны музей з загадзя вызначанай структурай, стабільнымі калекцыямі і доўгатэрміновай экспазіцыйнай мадэллю. Яго ідэнтычнасць фармавалася ў дзеянні – праз збор артэфактаў, арганізацыю падзей, працу з супольнасцю, партнёрствы, публічныя дыскусіі і рэакцыю на актуальныя выклікі.

На першым этапе існавання музея існавалі розныя ўяўленні пра яго будучыню. Частка гэтых уяўленняў была звязаная з ідэяй хуткага вяртання калекцый і самой інстытуцыі ў дэмакратычную Беларусь. Іншыя падыходы разглядалі музей найперш як часовую пляцоўку для захавання сведчанняў пратэстаў 2020 года. Паступова, аднак, стала відавочна, што музей мае больш складаную і доўгатэрміновую місію. Працяг рэпрэсій у Беларусі, пашырэнне эміграцыі, вайна Расіі супраць Украіны, пагроза далейшай страты беларускай культурнай суб'ектнасці і патрэба беларусаў у ўстойлівых інстытуцыях у выгнанні паказалі, што Музей Вольнай Беларусі павінен развівацца як самастойная прафесійная інстытуцыя ў Варшаве, захоўваючы пры гэтым стратэгічную сувязь з будучыняй Беларусі.

Асаблівую ролю ў асэнсаванні ідэнтычнасці музея адыграў навукова-практычны семінар «Музейная рэфлексія аб палітычных трансфармацыях і спрэчнай памяці: перспектывы рэпрэзентацыі ў кантэксце Беларусі», праведзены ў лістападзе 2023 года. Падчас яго гісторыкі, культурологі, музейныя спецыялісты і эксперты абмяркоўвалі магчымыя тэматычныя і храналагічныя рамкі будучай музеіфікацыі: ад дакументавання рэвалюцыі 2020 года і сучасных рэпрэсій да больш шырокага наратыву гісторыі беларускага дэмакратычнага

і нацыянальнага руху. Нягледзячы на розныя падыходы, удзельнікі былі аднадушныя ў галоўным: інстытуцыя, якая ўзнікла ў Варшаве, мае выключнае значэнне для захавання матэрыялаў і сэнсаў, якія сёння немагчыма бяспечна збіраць і прадстаўляць у Беларусі.

За наступныя гады ідэнтычнасць музея стала больш выразнай. Сёння Музей Вольнай Беларусі можна апісаць як шматфункцыянальную інстытуцыю, якая спалучае некалькі ўзаемазвязаных роляў. Па-першае, гэта музей і цэнтр дакументавання, які збірае, захоўвае, даследуе і прадстаўляе матэрыяльныя сведчанні беларускага змагання за свабоду, годнасць, правы чалавека і еўрапейскі выбар. Па-другое, гэта культурны і адукацыйны цэнтр, дзе адбываюцца выставы, лекцыі, дыскусіі, спектаклі, кінапаказы, літаратурныя імпрэзы, адукацыйныя праграмы і мерапрыемствы для дзяцей і дарослых. Па-трэцяе, гэта месца супольнасці – «беларускі дом» у Варшаве, дзе беларусы ў эміграцыі могуць падтрымліваць сувязь з мовай, культурай, гісторыяй і адно з адным. Па-чацвёртае, гэта прастора дыялогу з польскай і міжнароднай аўдыторыяй, якая дапамагае ўключаць беларускі досвед у шырэйшы еўрапейскі кантэкст.

Такі шматфункцыянальны характар не размывае музейную сутнасць інстытуцыі, а, наадварот, адпавядае сучаснаму разуменню музея як адкрытай грамадскай платформы. Музей Вольнай Беларусі працуе з калекцыямі, але адначасова працуе з жывой памяццю; захоўвае артэфакты, але таксама стварае ўмовы для сведчання, дыялогу і супольнага асэнсавання; фармуе музейны фонд, але не адрывае яго ад людзей, чые гісторыі стаяць за прадметамі.

У гэтым сэнсе музейная ідэнтычнасць Музея Вольнай Беларусі грунтуецца не толькі на прадметах, але і на сувязі паміж артэфактам, асабістым досведам і грамадскім значэннем. Сукенка «БЧБ-нявесты», прадметы палітвязняў, дакументы рэпрэсій, плакаты і сімвалы пратэсту, рэчы беларускіх добраахвотнікаў, гістарычныя дакументы і творы мастацтва становяцца не проста экспанатамі. Яны выступаюць як матэрыяльныя сведчанні выбару, рызыкі, салідарнасці, траўмы, надзеі і адказнасці.

Адначасова музей усё больш усведамляе сваю ролю ў польскім і еўрапейскім культурным кантэксце. Ён не можа заставацца выключна ўнутранай прасторай беларускай дыяспары. Знаходзячыся ў цэнтры Варшавы, музей павінен быць адкрытым для польскіх наведвальнікаў, міжнародных партнёраў, даследчыкаў, журналістаў, студэнтаў, культурных дзеячаў і ўсіх, хто імкнецца зразумець Беларусь не толькі праз палітычныя навіны, але праз чалавечыя гісторыі, культуру, памяць і гістарычны досвед. Таму адным з ключавых напрамкаў развіцця застаецца пашырэнне польскамоўнай і англамоўнай камунікацыі, развіццё партнёрстваў з польскімі інстытуцыямі, а таксама стварэнне праектаў, якія паказваюць Беларусь як частку еўрапейскай гісторыі і сучаснасці.

Важным элементам актуальнай ідэнтычнасці музея стала таксама разуменне яго як «музея ў выгнанні». Гэта азначае не толькі геаграфічнае знаходжанне па-за межамі Беларусі, але і спецыфічную місію: захоўваць тое, што не можа быць захавана дома; прадстаўляць тое, што

там замоўчваецца або знішчаецца; падтрымліваць тых, хто быў вымушаны з'ехаць; і ствараць патэнцыял для будучага вяртання памяці, ведаў, калекцый і прафесійных практык у дэмакратычную Беларусь.

У гэтым кантэксце Музей Вольнай Беларусі выконвае таксама функцыю культурнага супраціву. Ён супрацьстаіць не праз палітычную агрэсію, а праз захаванне мовы, памяці, артэфактаў, гісторыяў, чалавечай годнасці і права на ўласную інтэрпрэтацыю мінулага і сучаснасці. Музей сцвярджае, што беларускі досвед не можа быць прысвоены, сцэры або перапісаны аўтарытарнай дзяржавай ці імперскай прапагандай.

Такім чынам, місія музея сёння можа быць сфармулявана наступным чынам:

Музей Вольнай Беларусі ў Варшаве – гэта музейны, культурны і адукацыйны цэнтр, які захоўвае і прадстаўляе памяць пра беларускі дэмакратычны рух, грамадзянскі супраціў, палітычныя рэпрэсіі, выгнанне і змаганне беларусаў за свабоду, чалавечую годнасць і еўрапейскую будучыню. Музей збірае і дакументуе артэфакты, гісторыі і сведчанні, якія немагчыма бяспечна захоўваць і прадстаўляць у сённяшняй Беларусі, і робіць іх даступнымі праз выставы, адукацыю, даследаванні, публічныя праграмы і лічбавыя рэсурсы.

Музей з'яўляецца месцам прыналежнасці для беларусаў у эміграцыі, платформай прафесійнага і грамадскага дыялогу, а таксама прасторай камунікацыі з польскай і міжнароднай аўдыторыяй. Праз культуру, памяць і ўдзел супольнасці ён падтрымлівае каштоўнасці свабоды, дэмакратыі, салідарнасці, правоў чалавека, беларускай ідэнтычнасці і еўрапейскага выбару.

З гэтай місіі вынікаюць некалькі асноўных высноў адносна актуальнай ідэнтычнасці музея:

Музей Вольнай Беларусі ўжо сфармаваўся як шматфункцыянальны музейна-культурны і дакументацыйны цэнтр беларусаў у Польшчы. Ён спалучае збор і захаванне калекцый з публічнай праграмай, адукацыйнай дзейнасцю, камунікацыяй, падтрымкай супольнасці і міжнародным дыялогам.

Музейная складовая застаецца прыярытэтнай. Менавіта калекцыі, музейны ўлік, дакументаванне, захаванне, алічбоўка і інтэрпрэтацыя прадметаў ствараюць аснову яго доўгатэрміновай інстытуцыйнай устойлівасці і адрозніваюць музей ад звычайнай культурнай пляцоўкі.

Музей павінен развівацца як устойлівая інстытуцыя ў Варшаве, не адмаўляючыся ад перспектывы будучай ролі ў Беларусі. Вяртанне ў дэмакратычную Беларусь можа стаць адным са сцэнарыяў будучага развіцця, але ўжо сёння музей мае самастойную каштоўнасць як беларуская і еўрапейская інстытуцыя памяці ў выгнанні.

Інтэграцыя ў польскі і еўрапейскі кантэкст з'яўляецца неабходнай умовай развіцця. Музей павінен заставацца месцам беларускай ідэнтычнасці, але адначасова ствараць зразумелыя і значныя паведамленні для польскай і міжнароднай аўдыторыі.

Музей працуе не толькі з мінулым, але і з сучаснасцю, якая яшчэ працягваецца. Гэта патрабуе асаблівай адказнасці ў працы з асабістымі гісторыямі, траўмай, палітычнай небяспекай, бяспекай данараў і сведкаў, а таксама з інтэрпрэтацый падзей, якія яшчэ не атрымалі поўнай гістарычнай дыстанцыі.

Музей павінен працягваць прафесіяналізацыю. Наступны этап развіцця звязаны з умацаваннем калекцыйнай палітыкі, паляпшэннем умоў захавання, развіццём лічбавых інструментаў, пашырэннем даследчай і адукацыйнай дзейнасці, а таксама фармаваннем устойлівай фінансавай і арганізацыйнай мадэлі.

1.3 Асноўныя выклікі функцыянавання музея

За першыя гады існавання Музей Вольнай Беларусі прайшоў важны этап інстытуцыйнага станаўлення. Частка праблем, пазначаных на пачатковым этапе яго развіцця, ужо была часткова або істотна вырашана: музей атрымаў юрыдычны статус, сфармаваў базавую каманду, наладзіў сістэму публічнай праграмы, пачаў весці інвентарныя кнігі, развіў калекцыйны збор, стварыў новы сайт, распачаў алічбоўку калекцыі, умацаваў партнёрскую сетку і стаў адной з вядомых беларускіх культурных пляцовак у Варшаве.

Разам з тым, у сучасных умовах перад музеем застаецца шэраг выклікаў, якія вызначаюць наступны этап яго развіцця. Іх ужо нельга апісваць толькі як праблемы пачатковага росту. Гэта структурныя задачы інстытуцыі, якая існуе ў эміграцыі, працуе з траўматычнай і палітычна небяспечнай памяццю, выконвае некалькі функцый адначасова і імкнецца адпавядаць прафесійным музейным стандартам.

1. Абмежаванасць прасторы і неабходнасць далейшага функцыянальнага заніравання

Памяшканні музея на вуліцы Фоксал, 11 дазволілі стварыць актыўную публічную пляцоўку, аднак яны маюць абмежаванні, звязаныя з плошчай, гістарычным статусам будынка і немагчымасцю істотных перапланіровак. Музей адначасова выкарыстоўвае прастору для выставак, мерапрыемстваў, сустрэч, працы каманды, захоўвання прадметаў і тэхнічных патрэбаў. Такая шматфункцыянальнасць патрабуе больш дакладнага прасторавага планавання, навігацыі, размежавання публічных, працоўных і фондава-захавальных зон, а ў перспектыве – пошуку дадатковых памяшканняў або партнёрскіх рашэнняў для захавання калекцыі.

2. Захаванне калекцый і развіццё фондавай інфраструктуры

Рост калекцыі робіць пытанне захавання адным з найбольш важных. Музей ужо вядзе інвентарны ўлік, працуе над дакументаваннем і алічбоўкай прадметаў, аднак будынак, у якім ён знаходзіцца, не быў першапачаткова прызначаны для музейнага захоўвання. Неабходна далейшае паляпшэнне ўмоў захавання, уключаючы ўпакоўку, кантроль доступу, маніторынг

стану прадметаў, сістэматызацыю фондавай прасторы, кансультацыі з рэстаўратарамі і пошук магчымасцяў для выкарыстання спецыялізаваных сховішчаў, шафаў, вітрын або партнёрскіх фондавых рашэнняў.

3. Прафесіяналізацыя музейнай дзейнасці

Музей ужо мае невялікую прафесійную каманду, але аб'ём задач значна перавышае магчымасці існуючага штату. Адначасова неабходна займацца калекцыямі, выставамі, публічнай праграмай, камунікацыяй, адукацыяй, дакументацыяй, партнёрствамі, фінансаваннем і абслугоўваннем наведвальнікаў. Таму адным з ключавых выклікаў застаецца паступовае павелічэнне прафесійнай ёмістасці музея: прыцягненне спецыялістаў у галіне захавання, музейнага ўліку, адукацыі, даследаванняў, камунікацыі, працы з аўдыторыямі і фандрайзінгу. Важным рэсурсам у гэтым напрамку з'яўляецца Беларуская музейная лабараторыя, якая можа стаць пляцоўкай для кансультацый, абмену ведамі і супольнай прафесійнай працы.

4. Баланс паміж музейнай функцыяй і роляй культурнай пляцоўкі

Адна з моцных бакоў Музея Вольнай Беларусі – яго адкрытасць і высокая інтэнсіўнасць публічнай праграмы. Аднак вялікая колькасць мерапрыемстваў можа ўступаць у канкурэнцыю з музейнымі задачамі, якія патрабуюць часу, цішыні, дакладнасці і канцэнтрацыі: інвентарызацыяй, даследаваннем, апісаннем, алічбоўкай, захаваннем і падрыхтоўкай выставак. Таму музею неабходна выпрацоўваць устойлівы баланс паміж падзеямі, якія прыносяць аўдыторыю, партнёрствы і жывую супольнасць, і музейнай працай, якая стварае доўгатэрміновую інстытуцыйную каштоўнасць.

5. Камунікацыя з польскай і міжнароднай аўдыторыяй

Музей стаў значнай прасторай для беларускай супольнасці, аднак яго далейшае развіццё патрабуе большай бачнасці ў польскім і міжнародным культурным полі. Неабходна працягваць пашырэнне польскамоўнай і англамоўнай камунікацыі, развіваць сувязі з польскімі медыя, музеямі, універсітэтамі, культурнымі інстытуцыямі і гарадскімі ініцыятывамі. Асабліва важна ствараць такія выставы і праграмы, якія будуць зразумелыя не толькі беларускаму наведвальніку, але і польскай, еўрапейскай і міжнароднай аўдыторыі, уключаючы тэмы агульнай гісторыі, дэмакратыі, правоў чалавека, міграцыі, вайны, салідарнасці і культурнай ідэнтычнасці.

6. Бяспека людзей, дадзеных і калекцый

Спецыфіка музея звязаная з тым, што ён працуе з матэрыяламі і людзьмі, якія могуць быць небяспечнымі для рэжыму Лукашэнкі і яго прапагандысцкай сістэмы. Частка донараў, сведкаў, валанцёраў, супрацоўнікаў і партнёраў знаходзіцца ў сітуацыі рызыкі. Таму музей павінен развіваць этычныя і бяспечныя практыкі працы з асабістымі гісторыямі, персанальнымі дадзенымі, публікацыяй матэрыялаў, лічбавым доступам і камунікацыяй з людзьмі ў Беларусі. Захаванне памяці не павінна ствараць дадатковых пагроз для тых, хто яе перадае.

7. Фінансавая ўстойлівасць і інстытуцыйная незалежнасць

Музей развівае змяшаную фінансавую мадэль, якая ўключае грантавую падтрымку, прыватнае спонсарства, уласныя даходы і данаты. Гэта дазваляе планаваць дзейнасць у сярэднетэрміновай перспектыве, аднак фінансавая ўстойлівасць застаецца важным выклікам. Для развіцця музея неабходна пашыраць кола донараў, будаваць шматгадовыя партнёрствы, развіваць уласныя паслугі і захоўваць інстытуцыйную незалежнасць, каб музей мог рэалізоўваць сваю місію незалежна ад палітычных і эканамічных змен.

8. Сцэнарнае планаванне будучыні

Музей існуе ў нестабільным геапалітычным кантэксце. Будучыня Беларусі можа развівацца па розных сцэнарыях – ад паглыблення залежнасці і пагрозы страты незалежнасці да дэмакратычных змен і неабходнасці аднаўлення культурных інстытуцый у самой Беларусі. Таму Музей Вольнай Беларусі павінен развівацца гнутка: як устойлівая інстытуцыя ў Варшаве, як нацыянальны архіў і музей у выгнанні ў выпадку пагаршэння сітуацыі, і як патэнцыйны рэсурс для будучай рэпатрыяцыі ведаў, калекцый і прафесійных практык у дэмакратычную Беларусь.

Такім чынам, асноўны выклік наступнага этапу заключаецца ў тым, каб захаваць жывую, адкрытую і грамадска значную прыроду музея, адначасова ўмацоўваючы яго прафесійную музейную аснову. Музей Вольнай Беларусі павінен працягваць быць месцам супольнасці і салідарнасці, але таксама развівацца як інстытуцыя доўгатэрміновага захавання, даследавання, дакументавання і публічнай інтэрпрэтацыі беларускай памяці.

2

КАНЦЭПТУАЛЬНЫЯ АСПЕКТЫ РАЗВІЦЦА МУЗЕЯ ВОЛЬНАЙ БЕЛАРУСІ

2.1 Напрамкі развіцця

Музей Вольнай Беларусі ўзнік як адказ на канкрэтную гістарычную сітуацыю – рэвалюцыю 2020 года, масавыя палітычныя рэпрэсіі, вымушаную эміграцыю і пагрозу знішчэння сведчанняў беларускага грамадзянскага супраціву. Аднак за першыя гады існавання стала відавочна, што яго місія не абмяжоўваецца толькі дакументаваннем аднаго перыяду або адной падзеі. Музей паступова сфарміраваўся як інстытуцыя, якая працуе з больш шырокім наратывам беларускага змагання за свабоду, чалавечую годнасць, дэмакратыю, нацыянальную суб'ектнасць і еўрапейскі выбар.

У доўгатэрміновай перспектыве Музей Вольнай Беларусі можа стаць адной з асноваў будучай музейнай і дакументацыйнай інфраструктуры дэмакратычнай Беларусі – часткай магчымай сістэмы інстытутаў памяці або самастойнай установай, якая даследуе, дакументуе і прадстаўляе гісторыю беларускага дэмакратычнага руху, палітычных рэпрэсій, грамадзянскай супольнасці, эміграцыі і супраціву аўтарытарызму. Ён можа стаць месцам, дзе беларускае грамадства будзе асэнсоўваць уласны досвед гвалту, супраціву, салідарнасці, страты і надзеі.

Разам з тым у сучасных умовах музей не можа разглядацца толькі як часовая структура, якая чакае вяртання ў Беларусь. Ён ужо існуе як самастойная беларуская і еўрапейская інстытуцыя ў Варшаве, уключаная ў культурны, грамадскі і музейны кантэкст Польшчы. Таму яго развіццё павінна абапірацца на два ўзаемадапаўняльныя сцэнары: умацаванне музея як устойлівай прафесійнай установы ў эміграцыі і захаванне яго патэнцыялу для будучай ролі ў дэмакратычнай Беларусі.

На сённяшнім этапе можна вылучыць некалькі асноўных напрамкаў развіцця музея.

1. Музей як інстытуцыя памяці і дакументавання

Галоўным напрамкам развіцця застаецца фармаванне музея як цэнтра захавання, дакументавання і інтэрпрэтацыі сведчанняў беларускай барацьбы за свабоду і дэмакратыю. Гэта ўключае камплектаванне калекцый, інвентарызацыю, апісанне, алічбоўку, захаванне прадметаў, збор асабістых гісторыяў і сведчанняў, а таксама стварэнне даследчай базы для будучых выставак, адукацыйных праграм і публікацый.

Асабліва значнасць гэтага напрамку звязаная з тым, што многія матэрыялы не могуць быць бяспечна захаваныя ў Беларусі. Музей бярэ на сябе функцыю абароны дакументальных і матэрыяльных сведчанняў, якія могуць быць знішчаныя, канфіскаваныя або схаваныя праз страх пераследу.

2. Развіццё калекцыйнага патэнцыялу

Калекцыя музея павінна развівацца ў некалькіх узаемазвязаных тэматычных і храналагічных напрамках. Пачатковым ядром збору сталі артэфакты пратэстаў 2020 года, дакументы і прадметы, звязаныя з рэпрэсіямі, палітвязнямі і эміграцыяй. З цягам часу калекцыйная палітыка пашырылася і цяпер уключае таксама матэрыялы, якія адлюстроўваюць удзел беларусаў у абароне Украіны, гісторыю беларускага дэмакратычнага руху з канца XX стагоддзя, а таксама больш раннія гістарычныя сведчанні змагання беларусаў за свабоду, суб'ектнасць і еўрапейскі выбар.

Такое пашырэнне не азначае ператварэння музея ў універсальны нацыянальны гістарычны музей. Наадварот, яно дазваляе паказаць падзеі 2020 года і сучасны дэмакратычны рух не як ізаляваны эпізод, а як частку доўгай традыцыі беларускага імкнення да свабоды, самакіравання, годнасці і еўрапейскай палітычнай культуры.

3. Музей як культурны і адукацыйны цэнтр

Музей ужо стаў адной з важных беларускіх культурных пляцовак у Варшаве. Гэты кірунак павінен захоўвацца і развівацца, бо менавіта праз публічныя праграмы музей падтрымлівае сувязь з супольнасцю, пашырае аўдыторыю і ператварае калекцыі ў жывы грамадскі досвед.

Выставы, дыскусіі, спектаклі, кінапаказы, літаратурныя вечары, майстар-класы, дзіцячыя праграмы, памяtnыя мерапрыемствы і адукацыйныя праекты дазваляюць музею працаваць не толькі з прадметамі, але і з людзьмі. Гэты напрамак асабліва важны для беларусаў у эміграцыі, для якіх музей з'яўляецца месцам прыналежнасці, культурнай бесперапыннасці і супольнай памяці.

4. Інтэграцыя ў польскі і еўрапейскі культурны кантэкст

Музей Вольнай Беларусі павінен развівацца не толькі як прастора беларускай дыяспары, але і як адкрытая інстытуцыя для польскай і міжнароднай аўдыторыі. Гэта патрабуе пашырэння польскамоўнай і англамоўнай камунікацыі, развіцця партнёрстваў з польскімі музеямі, універсітэтамі, культурнымі цэнтрамі, медыя і грамадскімі арганізацыямі.

Асабліва перспектыўнымі з'яўляюцца тэмы беларуска-польскіх узаемадачынненняў, агульнай гісторыі, міграцыі, памяці пра таталітарызм, дэмакратычнага супраціву, салідарнасці з Украінай і еўрапейскага выбару Беларусі. Менавіта праз гэтыя тэмы музей можа стаць зразумелым і значным для шырэйшай публікі ў Польшчы і Еўропе.

5. Лічбавае развіццё і доступ да аўдыторыі ў Беларусі

Лічбавы кірунак з'яўляецца адным з ключавых для музея ў выгнанні. Ён дазваляе пашыраць доступ да калекцый і ведаў для людзей, якія не могуць фізічна наведаць музей у Варшаве. Асабліва важна гэта для беларусаў унутры Беларусі, дзе незалежная гісторыя, памяць пра пратэсты, рэпрэсіі і дэмакратычны рух цензуруюцца або знішчаюцца.

Алічбоўка калекцый, онлайн-прэзентацыі, віртуальныя выставы, адукацыйныя матэрыялы, архіўныя рэсурсы і бяспечныя формы лічбавай камунікацыі павінны стаць важнымі элементамі далейшага развіцця. Лічбавая прастора не замяняе фізічны музей, але пашырае яго прысутнасць, даступнасць і ўплыў.

6. Музей як прафесійны цэнтр і пляцоўка беларускай музейнай супольнасці

Беларуская музейная лабараторыя стала важным крокам у развіцці музея як прафесійнага хаба. Яна аб'ядноўвае музейных супрацоўнікаў і спецыялістаў у галіне культурнай спадчыны, якія апынуліся ў эміграцыі, і стварае ўмовы для абмену ведамі, навучання, супольных праектаў і прафесійнай падтрымкі.

У перспектыве гэты напрамак можа зрабіць Музей Вольнай Беларусі адной з ключавых інстытуцый, якія захоўваюць чалавечы і інтэлектуальны патэнцыял беларускай музейнай сферы. Гэта важна як для працы ў эміграцыі, так і для будучага аднаўлення культурных інстытуцый у дэмакратычнай Беларусі.

7. Сцэнарнае развіццё і будучая роля ў Беларусі

Музей павінен быць гатовы да розных сцэнарыяў будучыні. У выпадку пагаршэння сітуацыі і далейшай пагрозы беларускай незалежнасці ён будзе ўсё больш выконваць ролю нацыянальнага архіва і музея ў выгнанні, захоўваючы тое, што можа быць сцёрта або прысвоена агрэсіўнай імперскай палітыкай.

У выпадку дэмакратычных змен у Беларусі музей можа стаць асновай або партнёрам для стварэння новай музейнай і дакументацыйнай інстытуцыі на радзіме. Частка калекцый, ведаў, прафесійных практык і кантактаў можа быць выкарыстана для запаўнення прабелаў у публічнай гісторыі сучаснай Беларусі. Пры гэтым прастора ў Варшаве можа застацца еўрапейскай філіяй або цэнтрам беларуска-польскага і міжнароднага дыялогу.

Такім чынам, Музей Вольнай Беларусі развіваецца як інстытуцыя комплекснага тыпу: музей, цэнтр дакументавання, культурная пляцоўка, адукацыйны рэсурс, прафесійны хаб і месца супольнасці. Яго будучыня залежыць ад здольнасці ўтрымліваць баланс паміж гэтымі функцыямі, не губляючы галоўнага – музейнай працы з калекцыямі, памяццю, сведчаннямі і публічнай інтэрпрэтацыяй беларускага досведу.

2.2 Місія, каштоўнасці і бачанне музея

Місія з'яўляецца асновай дзейнасці любой музейнай інстытуцыі. Яна вызначае, дзеля чаго музей існуе, перад кім нясе адказнасць, якія каштоўнасці прадстаўляе і якім чынам працуе з калекцыямі, аўдыторыямі і грамадствам. Для Музея Вольнай Беларусі місія мае асаблівае значэнне, бо інстытуцыя ўзнікла не ў стабільных умовах, а ў сітуацыі рэпрэсій, выгнання, пагрозы страты памяці і неабходнасці культурнага супраціву.

Сёння місія Музея Вольнай Беларусі можа быць сфармулявана наступным чынам:

Музей Вольнай Беларусі ў Варшаве – гэта музейны, культурны і адукацыйны цэнтр, які захоўвае і прадстаўляе памяць пра беларускі дэмакратычны рух, грамадзянскі супраціў, палітычныя рэпрэсіі, выгнанне і змаганне беларусаў за свабоду, чалавечую годнасць і еўрапейскую будучыню.

Музей збірае, дакументуе, захоўвае і інтэрпрэтуе артэфакты, гісторыі і сведчанні, якія немагчыма бяспечна збіраць і прадстаўляць у сённяшняй Беларусі. Ён робіць іх даступнымі праз выставы, адукацыйныя праграмы, даследаванні, публічныя мерапрыемствы і лічбавыя рэсурсы.

Музей з'яўляецца месцам прыналежнасці для беларусаў у эміграцыі, платформай прафесійнага і грамадскага дыялогу, а таксама прасторай камунікацыі з польскай і міжнароднай аўдыторыяй. Праз культуру, памяць, адукацыю і ўдзел супольнасці ён падтрымлівае каштоўнасці свабоды, дэмакратыі, салідарнасці, правоў чалавека, беларускай ідэнтычнасці і еўрапейскага выбару.

Гэтая місія абапіраецца на некалькі ключавых прынцыпаў.

1. Захаванне памяці і сведчанняў

Музей бярэ на сябе адказнасць за захаванне матэрыяльных і нематэрыяльных сведчанняў беларускай барацьбы за свабоду і дэмакратыю. Асабліва ўвага надаецца артэфактам, дакументам і асабістым гісторыям, якія знаходзяцца пад пагрозай знішчэння, канфіскацыі або забыцця. Музей працуе з памяццю не як з абстрактнай катэгорыяй, а як з канкрэтнымі прадметамі, галасамі і лёсам людзей.

2. Чалавечая годнасць і правы чалавека

Асноўнай этычнай рамкай музея з'яўляецца павага да чалавечай годнасці. Музей распавядае пра людзей, якія зазналі рэпрэсіі, зняволенне, выгнанне, катаванні, страту дому, але таксама пра людзей, якія захавалі здольнасць да салідарнасці, творчасці, супраціву і адказнасці. Права на памяць, права на голас і права на ўласную гісторыю з'яўляюцца для музея неад'емнай часткай правоў чалавека.

3. Свабода і дэмакратыя

Музей Вольнай Беларусі існуе як прастора, якая сцвярджае каштоўнасці свабоды, дэмакратыі, грамадзянскай адказнасці і права грамадства на самавызначэнне. Ён не толькі дакументуе факты палітычнага гвалту, але і паказвае, што беларускае грамадства мае ўласную дэмакратычную традыцыю, уласную гісторыю супраціву і ўласнае бачанне будучыні.

4. Беларуская ідэнтычнасць і культурная бесперапыннасць

Ва ўмовах эміграцыі музей выконвае функцыю захавання беларускай мовы, культуры, сімвалаў, гістарычнай памяці і супольнага досведу. Ён дапамагае беларусам у выгнанні не страціць сувязь з радзімай і перадаваць гэтую сувязь наступным пакаленням. Адначасова музей прадстаўляе беларускую культуру польскай і міжнароднай аўдыторыі як жывую, сучасную і еўрапейскую.

5. Салідарнасць і ўдзел супольнасці

Музей развіваецца разам з супольнасцю, для якой і з якой ён працуе. Дарыцелі, валанцёры, былыя палітвязні, семі рэпрэсаваных, мастакі, даследчыкі, ветэраны, актывісты і прадстаўнікі дыяспары не толькі наведваюць музей, але і ўдзельнічаюць у яго стварэнні. Яны перадаюць прадметы, распавядаюць гісторыі, выступаюць на мерапрыемствах, дапамагаюць у арганізацыі, кансультуюць і фармуюць сэнсы. Удзел супольнасці з'яўляецца адной з асноў публічнай якасці музея.

6. Еўрапейскі выбар і міжнародны дыялог

Музей разглядае гісторыю беларускага дэмакратычнага руху як частку еўрапейскай гісторыі барацьбы за свабоду, правы чалавека і годнасць. Беларусь не знаходзіцца па-за межамі Еўропы – яна з'яўляецца часткай яе культурнай, гістарычнай і палітычнай прасторы. Музей імкнецца рабіць беларускі досвед зразумелым для польскай і міжнароднай аўдыторыі і спрыяць дыялогу паміж беларускім, польскім і еўрапейскім грамадствамі.

7. Прафесійнасць і адказнасць перад калекцыямі

Музейная місія патрабуе прафесійнага стаўлення да калекцый. Прадметы, якія паступаюць у музей, павінны быць належным чынам зафіксаваныя, апісаныя, захаваныя, даследаваныя і інтэрпрэтаваныя. Музей імкнецца развіваць улік, алічбоўку, захаванне і экспазіцыйную працу ў адпаведнасці з сучаснымі музейнымі стандартамі, разумеючы, што калекцыі з'яўляюцца не толькі рэсурсам для сённяшніх праграм, але і адказнасцю перад будучымі пакаленнямі.

КАШТОЎНАСЦІ МУЗЕЯ

Каштоўнасці Музея Вольнай Беларусі непасрэдна вынікаюць з яго місіі і штодзённай практыкі. Да іх належаць:

- свабода – як права чалавека і грамадства на самавызначэнне, думку, слова, выбар і годнае жыццё;
- чалавечая годнасць – як галоўная этычная аснова працы з гісторыямі рэпрэсій, траўмы і супраціву;
- дэмакратыя – як каштоўнасць, якую музей не толькі дакументуе, але і практыкуе праз адкрытасць, удзел і дыялог;
- памяць – як форма адказнасці перад тымі, хто змагаўся, пакутаваў, загінуў, быў вымушаны з'ехаць або працягвае жыць у небяспецы;

- салідарнасць – як прынцып узаемнай падтрымкі, супольнай працы і ўвагі да людзей, якія перажылі рэпрэсіі, выгнанне або вайну;
- беларуская ідэнтычнасць – як жывое спалучэнне мовы, культуры, гісторыі, сімвалаў, грамадзянскага досведу і еўрапейскай прыналежнасці;
- адкрытасць – як гатоўнасць да супрацоўніцтва з рознымі аўдыторыямі, інстытуцыямі, супольнасцямі і міжнароднымі партнёрамі;
- прафесійная адказнасць – як абавязак захоўваць, апісваць, даследаваць і прадстаўляць калекцыі з павагай да музейных стандартаў і людзей, звязаных з прадметамі.

БАЧАННЕ МУЗЕЯ

Бачанне Музея Вольнай Беларусі вызначае тое месца, якое інстытуцыя імкнецца заняць у будучыні. Яно ўлічвае як актуальную сітуацыю выгнання і рэпрэсій, так і магчымыя гістарычныя змены, якія могуць адбыцца ў Беларусі.

Музей Вольнай Беларусі імкнецца стаць устойлівай еўрапейскай інстытуцыяй беларускай памяці ў выгнанні – прафесійна арганізаванай, грамадска значнай, адкрытай для розных аўдыторый і здольнай захоўваць спадчыну беларускага дэмакратычнага руху для будучых пакаленняў.

У бліжэйшай і сярэднятэрміновай перспектыве музей бачыць сябе як:

- музей і цэнтр дакументавання, які захоўвае і даследуе артэфакты, дакументы і асабістыя сведчанні беларускага змагання за свабоду;
- культурны дом беларусаў у Варшаве, дзе падтрымліваецца мова, ідэнтычнасць, салідарнасць і сувязь з радзімай;
- публічная еўрапейская платформа, якая тлумачыць беларускі досвед польскай і міжнароднай аўдыторыі;
- лічбавы мост з беларусамі ўнутры краіны, які дае бяспечны доступ да памяці і ведаў, што цэнзуюцца або знішчаюцца ў Беларусі;
- прафесійны хаб, які праз Беларускую музейную лабараторыю захоўвае і развівае інтэлектуальны патэнцыял беларускай музейнай супольнасці;
- патэнцыйная аснова для будучага музейнага і дакументацыйнага цэнтра ў дэмакратычнай Беларусі.

У выпадку паглыблення пагрозы беларускай незалежнасці музей будзе ўмацоўваць сваю ролю як нацыянальны архіў і музей у выгнанні, здольны захоўваць тое, што можа быць сцёрта, знішчана або прысвоена аўтарытарнай і імперскай палітыкай. У выпадку дэмакратычных змен у Беларусі музей будзе гатовы ўдзельнічаць у працэсе вяртання памяці, калекцый, ведаў і прафесійных практык на радзіму, захоўваючы пры гэтым варшаўскую прастору як еўрапейскі цэнтр беларуска-польскага і міжнароднага дыялогу.

Такім чынам, бачанне Музея Вольнай Беларусі спалучае два вымярэнні: устойлівае развіццё ў Варшаве і адказнасць перад будучыняй Беларусі. Музей імкнецца не толькі захоўваць мінулае, але і ствараць інстытуцыйныя, культурныя і прафесійныя ўмовы для дэмакратычнай будучыні беларускага грамадства.

3

СТРАТЭГІЧНЫЯ НАКІРУНКІ РАЗВІЦЦЯ

3.1 Легальны статус і інстытуцыйная ўстойлівасць музея

За першыя гады існавання Музей Вольнай Беларусі зрабіў важны крок у бок інстытуцыйнай стабілізацыі. 5 мая 2023 года ён атрымаў статус самастойнай юрыдычнай асобы ў Польшчы і функцыянуе як зарэгістраваная грамадская арганізацыя – Асацыяцыя «Музей Вольнай Беларусі». Гэты статус дазволіў музею аформіць сваю дзейнасць у прававым полі, развіваць партнёрствы, заключаць дамовы, прыцягваць фінансаванне, наймаць супрацоўнікаў, рэалізоўваць праекты і прадстаўляць сябе як незалежную некамерцыйную культурную інстытуцыю.

Разам з тым сам факт рэгістрацыі як грамадскай арганізацыі не вычэрпвае пытання музейнага статусу. Музей Вольнай Беларусі ўжо выконвае асноўныя функцыі музейнай інстытуцыі: збірае і камплектуе калекцыі, вядзе інвентарны ўлік, дакументуе і апісвае прадметы, працуе над іх алічбоўкай, прадстаўляе калекцыі ў выставах і публічных праграмах, развівае адукацыйную і даследчую дзейнасць. Менавіта гэтыя функцыі вызначаюць яго музейную сутнасць і ствараюць падставы для далейшага юрыдычнага і прафесійнага замацавання ў музейным полі Польшчы і Еўропы.

У адпаведнасці з польскім заканадаўствам музей разглядаецца як некамерцыйная арганізацыя, якая збірае і захоўвае матэрыяльную і нематэрыяльную спадчыну, камплектуе калекцыі, распаўсюджае веды пра каштоўнасці культуры, фармуе пазнавальнае і эстэтычнае асяроддзе і забяспечвае доступ да калекцый. Для поўнага адпаведання гэтым патрабаванням інстытуцыя павінна мець не толькі місію і калекцыі, але і належныя ўмовы для іх захавання, апісання, бяспекі, прадстаўлення і доступу.

З гэтай перспектывы наступным этапам развіцця Музея Вольнай Беларусі з'яўляецца не толькі захаванне цяперашняга легальнага статусу, але і паступовае набліжэнне да прафесійных музейных стандартаў, якія ў будучыні могуць дазволіць больш трывалае прызнанне музея ў польскай і еўрапейскай музейнай сістэме. Гэта ўключае некалькі ключавых задач.

Па-першае, неабходна працягваць развіццё сістэмы музейнага ўліку. Музей ужо вядзе інвентарныя кнігі і апісвае прадметы паводле структуры, сумяшчальнай са стандартам, рэкамендаваным Міністэрствам культуры Польшчы і адпаведным міжнароднаму стандарту Spectrum 5.0. Гэты напрамак павінен быць працягнуты праз уніфікацыю апісанняў, удакладненне правоў і паходжання прадметаў, стварэнне лічбавай базы даных, рэгулярнае абнаўленне інфармацыі і забеспячэнне бяспекі даных.

Па-другое, неабходна развіваць сістэму захавання калекцый. Умовы гістарычнага будынка на вуліцы Фоксал, 11 не дазваляюць у поўнай меры стварыць класічнае фондасховішча, таму музей павінен выкарыстоўваць камбінацыю рэалістычных рашэнняў: прафесійную ўпакоўку,

кантроль доступу, маніторынг стану прадметаў, спецыялізаваныя шафы і вітрыны, кансультацыі з рэстаўратарамі, а таксама партнёрскія дамоўленасці з установамі, якія могуць аказваць дапамогу ў сферы захавання і кансервацыі.

Па-трэцяе, неабходна забяспечваць інстытуцыйную ўстойлівасць праз развіццё каманды і кіравання. Сёння музей працуе з невялікім штатам, які выконвае шырокі спектр функцый. У перспектыве патрэбна паступовае ўзмацненне кампетэнцый у сферах калекцыйнага менеджменту, захавання, адукацыі, даследаванняў, камунікацыі, працы з аўдыторыямі, фандрайзінгу і адміністрацыйнага кіравання. Часткова гэта можа рэалізоўвацца праз уласны штат, часткова – праз сетку экспертаў, партнёраў, валанцёраў і Беларускаю музейную лабараторыю.

Па-чацвёртае, музей павінен працягваць умацоўваць фінансавую мадэль. На дадзеным этапе яна абавязана на грантавую падтрымку, прыватнае спонсарства, уласныя даходы і данаты. Такая змяшаная структура дазваляе зніжаць залежнасць ад аднаго тыпу фінансавання. Аднак для доўгатэрміновай стабільнасці неабходна пашыраць кола донараў, развіваць шматгадовыя праграмы падтрымкі, працаваць з польскімі і еўрапейскімі фондамі, шукаць магчымасці інстытуцыйнага фінансавання, а таксама развіваць уласныя паслугі, не парушаючы некамерцыйны характар музея.

Па-пятаяе, музей павінен працягваць развіваць сваю сістэму кіравання і адказнасці. Як грамадская арганізацыя, ён мае органы кіравання і ўнутранага кантролю, аднак з ростам калекцый, бюджэтаў, партнёрстваў і публічнай ролі ўзрастае патрэба ў празрыстых працэдурах прыняцця рашэнняў, фінансавай справаздачнасці, палітыках працы з калекцыямі, этычных правілах, бяспекі персанальных даных і механізмах ацэнкі дзейнасці.

Асобнае значэнне мае пытанне будучага статусу музея ў адносінах да Беларусі. Музей Вольнай Беларусі ўзнік у эміграцыі, але яго місія непасрэдна звязаная з беларускай нацыяй і будучыняй дэмакратычнай Беларусі. Таму яго юрыдычнае і інстытуцыйнае развіццё ў Польшчы не павінна выключаць магчымасці будучай рэпатрыяцыі часткі калекцый, ведаў і практык у Беларусь пры змене палітычных умоў. Наадварот, чым больш прафесійна і стабільна музей будзе развівацца сёння, тым больш значным рэсурсам ён стане для будучага аднаўлення беларускай культурнай і музейнай інфраструктуры.

У той жа час варта зыходзіць з таго, што нават у выпадку дэмакратычных змен у Беларусі варшаўская прастора музея можа і павінна захаваць сваё значэнне. Для часткі беларускай дыяспары Польшча ўжо стала месцам працяглага жыцця, працы, вучобы і фармавання новых супольнасцяў. Таму Музей Вольнай Беларусі ў Варшаве можа застацца еўрапейскім цэнтрам беларускай памяці, беларуска-польскага дыялогу, міжнароднай салідарнасці і прадстаўлення беларускай тэмы ў Еўропе.

Такім чынам, стратэгічная задача ў сферы легальнага статусу і інстытуцыйнай устойлівасці заключаецца ў тым, каб развіваць музей як некамерцыйную, прафесійную, адказную і гнуткую інстытуцыю, здольную дзейнічаць у некалькіх магчымых гістарычных сцэнарыях. У сучасных

умовах гэта азначае ўмацаванне прававых, арганізацыйных, фінансавых і музейных падстаў яго існавання ў Польшчы. У доўгатэрміновай перспектыве – падрыхтоўку да ролі аднаго з ключавых цэнтраў беларускай памяці як у выгнанні, так і ў будучай дэмакратычнай Беларусі.

3.2 Развіццё калекцыйнага патэнцыялу і цэнтра дакументацыі

Калекцыйная і дакументацыйная дзейнасць з'яўляецца асновай музейнай ідэнтычнасці Музея Вольнай Беларусі. Менавіта яна адрознівае музей ад культурнай пляцоўкі, грамадскага цэнтра або дыскусійнага клуба. Публічная праграма, адукацыя, выставы і камунікацыя могуць мець доўгатэрміновую вартасць толькі тады, калі яны абапіраюцца на сістэмна сабраныя, апісаныя, захаваныя і інтэрпрэтаваныя калекцыі.

Першапачаткова калекцыя музея фармавалася вакол падзей беларускай рэвалюцыі 2020 года. Гэта былі прадметы пратэсту, дакументы, плакаты, сімвалы, асабістыя рэчы ўдзельнікаў мірных акцый, творы мастацтва, матэрыялы, звязаныя з рэпрэсіямі і салідарнасцю. Такі фокус быў натуральным, бо менавіта падзеі 2020 года сталі непасрэднай прычынай узнікнення музея і вымушанай эміграцыі значнай часткі беларускай грамадзянскай супольнасці.

З цягам часу стала відавочна, што падзеі 2020 года неабходна прадстаўляць не ізалявана, а ў больш шырокім гістарычным кантэксце. Беларуская рэвалюцыя, масавыя рэпрэсіі, супраціў, салідарнасць, эміграцыя і еўрапейскі выбар з'яўляюцца часткай працяглай гісторыі беларускага змагання за свабоду, годнасць, правы чалавека, нацыянальную суб'ектнасць і дэмакратычную будучыню. Таму калекцыйная палітыка музея была пашырана як тэматычна, так і храналагічна.

На сённяшнім этапе калекцыя Музея Вольнай Беларусі ўключае некалькі асноўных тэматычных кірункаў:

Беларуская рэвалюцыя і пратэсты 2020 года. Артэфакты мірных акцый, сімвалы пратэсту, плакаты, улёткі, асабістыя рэчы ўдзельнікаў, мастацкія выказванні, фота- і відэаматэрыялы, сведчанні ўдзельнікаў падзей.

Палітычныя рэпрэсіі і лёсы палітвязняў. Дакументы, лісты, прадметы, асабістыя гісторыі, матэрыялы, звязаныя з судовымі справамі, зняволеннем, «хатняй хіміяй», эміграцыяй, жыццём пасля вызвалення і салідарнасцю з палітвязнямі.

Беларуская эміграцыя пасля 2020 года. Матэрыялы, якія адлюстроўваюць досвед вымушанага выезду, адаптацыі, стварэння новых супольнасцяў, культурных ініцыятыў, медыя, арганізацый і форм салідарнасці ў Польшчы і іншых краінах.

Беларусь у сістэме аўтарытарнага і таталітарнага кантролю. Сведчанні дзяржаўнага гвалту, ідэалагічнага ціску, цензуры, пераследу, ліквідацыі незалежных інстытуцый, знішчэння культурнай і адукацыйнай прасторы, а таксама асабістыя гісторыі супраціву.

Беларусы ў абароне Украіны. Прадметы, дакументы і гісторыі, звязаныя з беларускімі добраахвотнікамі, валанцёрамі і ініцыятывамі салідарнасці, якія ўдзельнічаюць у супраціве расійскай агрэсіі супраць Украіны.

Гісторыя беларускага дэмакратычнага і нацыянальнага руху. Матэрыялы, якія адлюстроўваюць больш доўгую традыцыю беларускага змагання за свабоду, самакіраванне, правы чалавека, нацыянальную культуру і еўрапейскі выбар. Сюды ўваходзяць дакументы і артэфакты, звязаныя з грамадска-палітычнымі працэсамі канца XX стагоддзя, а таксама больш раннія гістарычныя сведчання. Самы ранні дакумент у калекцыі музея датуецца 1773 годам.

Беларуска-польскія сувязі і дыялог. Матэрыялы, якія раскрываюць гістарычныя, культурныя, палітычныя і грамадскія сувязі паміж беларусамі і палякамі, у тым ліку сучасную салідарнасць, падтрымку беларускай дэмакратычнай супольнасці ў Польшчы і фармаванне беларускай прысутнасці ў Варшаве.

Такое тэматычнае пашырэнне не азначае адмовы ад першапачатковай місіі. Наадварот, яно дазваляе глыбей зразумець падзеі сучаснасці. Пратэсты 2020 года, палітычныя рэпрэсіі і эміграцыя становяцца часткай больш працяглага гістарычнага працэсу, у якім беларускае грамадства неаднаразова сцвярджала права на свабоду, суб'ектнасць, культуру і еўрапейскую прыналежнасць.

Калекцыя музея мае не толькі гістарычны, але і этычны характар. Многія прадметы паступаюць ад людзей, якія непасрэдна перажылі пратэсты, зняволенне, пераслед, вымушаны выезд або вайну. Таму музейная праца з імі патрабуе асаблівай увагі да паходжання прадметаў, асабістых гісторыяў, бяспекі данараў і сведкаў, права на публікацыю, ананімнасць і далікатную інтэрпрэтацыю траўматычнага досведу.

Асноўнымі метадамі камплектавання калекцый з'яўляюцца:

- прыём прадметаў музейнага значэння ад прыватных асобаў, сем'яў, супольнасцяў і арганізацый;
- дакументаванне асабістых гісторыяў, звязаных з прадметамі;
- запіс інтэрв'ю і сведчанняў удзельнікаў падзей;
- збор дакументаў, друкаваных матэрыялаў, фота- і відэасведчанняў;
- набыццё асобных гістарычных артэфактаў, якія адпавядаюць профілю музея;
- супрацоўніцтва з іншымі беларускімі і міжнароднымі інстытуцыямі, архівамі, ініцыятывамі і прыватнымі калекцыянерамі;
- алічбоўка матэрыялаў і стварэнне лічбавых копіяў, калі перадача арыгіналаў немагчымая або небяспечная.

Асаблівае значэнне мае дакументацыйны кірунак. Музей Вольнай Беларусі павінен развівацца не толькі як месца захавання прадметаў, але і як цэнтр сістэмнага збору інфармацыі, сведчанняў і кантэксту. Для сучаснай гісторыі, якая яшчэ працягваецца, гэта асабліва важна: прадмет без гісторыі можа страціць значную частку свайго сэнсу, а асабістае сведчанне без матэрыяльнага носбіта можа быць цяжэй уключыць у музейную інтэрпрэтацыю. Таму задача музея – звязваць артэфакт, аповед, дакумент, візуальны матэрыял і гістарычны кантэкст.

Музей ужо вядзе інвентарныя кнігі, у якіх фіксуюцца асноўныя даныя пра прадметы: інвентарны нумар, дата паступлення, колькасць, назва, апісанне, аўтар або вытворца, час і месца стварэння, матэрыял, тэхніка, памеры, паходжанне і заўвагі. У сваёй дакументацыйнай працы музей арыентуецца на стандарт, рэкамендаваны Міністэрствам культуры Польшчы і сумяшчальны са Spectrum 5.0. Гэта дазваляе паступова набліжаць улік да прафесійных музейных патрабаванняў і ствараць аснову для далейшай інтэграцыі ў польскую і еўрапейскую музейную практыку.

Алічбоўка з'яўляецца адным з прыярытэтных напрамкаў развіцця. Яна выконвае некалькі функцый: забяспечвае дадатковую бяспеку інфармацыі пра прадметы, пашырае доступ для даследчыкаў і наведвальнікаў, робіць калекцыю бачнай для беларусаў у розных краінах, а таксама стварае магчымасць бяспечнага доступу для аўдыторыі ў Беларусі. Лічбавая калекцыя і анлайн-рэсурсы павінны развівацца як паўнаўвартасная частка музейнай інфраструктуры, а не толькі як дадатак да фізічнай экспазіцыі.

У перспектыве Музей Вольнай Беларусі можа развіваць паўнаўвартасны цэнтр дакументацыі, які будзе ўключаць музейны фонд, архіў, медыятэку, лічбавую базу даных, бібліятэку і даследчыя рэсурсы. Патэнцыйныя функцыі такога цэнтра могуць уключаць:

- захаванне і сістэматызацыю музейных прадметаў і дакументаў;
- збор і архівацыю асабістых сведчанняў;
- стварэнне тэматычных баз даных;
- падтрымку даследчыкаў, журналістаў, студэнтаў і адукацыйных ініцыятыў;
- падрыхтоўку выставачных і адукацыйных матэрыялаў;
- выдавецкія і публікацыйныя праекты;
- правядзенне семінараў, канферэнцый, вебінараў і даследчых праграм;
- супрацоўніцтва з беларускімі, польскімі і міжнароднымі архівамі, музеямі і навуковымі цэнтрамі.

Асобнай задачай з'яўляецца бяспека дакументацыйнай працы. Музей працуе з матэрыяламі, якія могуць быць адчувальнымі для людзей у Беларусі або для тых, чые сем'і застаюцца ўнутры краіны. Таму неабходна развіваць унутраныя правілы працы з персанальнымі данымі, фота, відэа, сведчаннямі, умовамі публікацыі, ананімізацыяй і доступам да матэрыялаў. Гэта асабліва важна для лічбавай калекцыі і онлайн-публікацый.

Такім чынам, развіццё калекцыйнага патэнцыялу і цэнтра дакументацыі з'яўляецца стратэгічным напрамкам, ад якога залежыць будучыня музея як прафесійнай інстытуцыі. Менавіта калекцыі і звязаныя з імі гісторыі фармуюць унікальнасць Музея Вольнай Беларусі. Яны дазваляюць яму быць не толькі месцам падзей, але і інстытуцыяй памяці, якая захоўвае сведчанні беларускага досведу для сучаснікаў, будучых пакаленняў і будучай дэмакратычнай Беларусі.

3.3 Экспазіцыйная і выставачная дзейнасць

Экспазіцыйная і выставачная дзейнасць з'яўляецца адным з галоўных спосабаў, праз якія Музей Вольнай Беларусі прадстаўляе сваю місію публіцы. Менавіта выставы дазваляюць ператварыць калекцыі, дакументы і асабістыя гісторыі ў зразумелыя музейныя нарратывы, адкрытыя для беларускай, польскай і міжнароднай аўдыторыі.

Ад моманту адкрыцця музея развіваў інтэнсіўную і разнастайную выставачную практыку. У яго праграме адбываліся мастацкія, дакументальныя, мемарыяльныя і міждысцыплінарныя праекты, звязаныя з беларускім пратэстам, палітычнымі рэпрэсіямі, лёсам палітвязняў, эміграцыяй, салідарнасцю з Украінай, беларускай культурай і сучасным мастацкім выказваннем. Побач з уласна музейнымі паказамі музей рэгулярна прымае тэатральныя, літаратурныя, музычныя, дыскусійныя і перфарматыўныя падзеі, якія часта працягваюць або паглыбляюць тэмы выстаў.

На сучасным этапе выставачная дзейнасць музея выконвае некалькі функцый.

1. Публічная інтэрпрэтацыя калекцый

Па меры росту калекцый музея ўсё больш актыўна выкарыстоўвае ўласныя прадметы як аснову для выставачных праектаў. Гэта дазваляе паступова пераходзіць ад фармату культурнай пляцоўкі да больш выразнай музейнай мадэлі, у якой артэфакты, дакументы і асабістыя гісторыі становяцца цэнтрам публічнай камунікацыі. Асабліва важна, каб кожны прадмет прадстаўляўся не толькі як візуальны або мемарыяльны аб'ект, але і як сведчанне канкрэтнага чалавечага досведу і гістарычнага кантэксту.

2. Музеефікацыя сучаснай гісторыі

Музей працуе з гісторыяй, якая яшчэ не завершаная і працягвае фармавацца. Падзеі 2020 года, палітычныя рэпрэсіі, эміграцыя, вайна ва Украіне, змаганне за беларускую ідэнтычнасць і еўрапейскі выбар не маюць поўнай гістарычнай дыстанцыі. Таму выставачная дзейнасць музея павінна спалучаць дакладнасць, даследчы падыход, этычную асцярожнасць і адкрытасць да розных асабістых сведчанняў.

Музей не павінен спяшацца з адзінай і канчатковай інтэрпрэтацыяй падзей. Замест гэтага ён можа ствараць прастору для публічнай гісторыі, дзе артэфакты, дакументы, асабістыя аповеды, мастацкія выказванні і даследчыя каментарыі ўступаюць у дыялог. Такі падыход дазваляе пазбягаць спрошчаных схем, улічваць разнастайнасць досведу і захоўваць давер супольнасці.

3. Праца з траўмай і асабістымі сведчаннямі

Значная частка тэм, з якімі працуе музей, звязаная з гвалтам, стратай, выгнаннем, зняволеннем, вайной і небяспекай. Таму экспазіцыйная дзейнасць павінна ўлічваць этычныя аспекты прадстаўлення траўматычнага досведу. Асабістыя гісторыі палітвязняў, былых зняволеных, сем'яў рэпрэсаваных, уцекачоў, добраахвотнікаў і валанцёраў патрабуюць уважлівага падыходу, згоды на публікацыю, павагі да прыватнасці і разумення магчымых рызык для людзей у Беларусі.

У гэтым сэнсе музейная выстава не павінна быць толькі інфармацыйнай або эмацыйнай. Яна павінна ствараць умовы для годнага сведчання, асэнсавання і дыялогу, не ператвараючы боль у эфектны візуальны матэрыял.

4. Спалучэнне дакументальнага і мастацкага падыходаў

Адной з моцных бакоў Музея Вольнай Беларусі з'яўляецца здольнасць спалучаць дакументальныя матэрыялы з мастацкімі і перфарматыўнымі формамі. Сучаснае беларускае мастацтва, тэатр, літаратура, музыка і фатаграфія часта становяцца спосабам асэнсавання палітычнага і чалавечага досведу. Таму выставачная праграма музея можа развівацца на скрыжаванні музейнай дакументацыі, contemporary art, публічнай гісторыі і грамадзянскай адукацыі.

Такі падыход асабліва важны для аўдыторыі, якая не заўсёды гатовая успрымаць беларускую тэму праз сухую гістарычную інфармацыю. Мастацтва дазваляе адкрыць складаную тэму праз эмоцыю, вобраз, голас, цела, прастору і асабісты досвед.

5. Часовыя выставы і гнуткая экспазіцыйная мадэль

З улікам абмежаванай плошчы музея і шматфункцыянальнага характару яго памяшканняў стварэнне вялікай пастаяннай экспазіцыі пакуль не з'яўляецца найбольш рэалістычным сцэнарыем. Больш эфектыўнай мадэллю на гэтым этапе застаецца сістэма часовых, тэматычных і мабільных выстаў, якія дазваляюць гнутка рэагаваць на актуальныя тэмы, паступова ўводзіць у публічны абарот новыя прадметы з калекцыі і тэставаць будучыя экспазіцыйныя наратывы.

Разам з тым музею варта развіваць і элементы больш стабільнай музейнай прэзентацыі – невялікія пастаянныя або паўпастаянныя блокі, якія прадстаўляюць місію музея, ключавыя тэмы калекцыі, гісторыю яго стварэння, асобныя знакавыя прадметы і асноўныя наратыўныя лініі. Такія блокі дапамогуць наведвальнікам, асабліва польскім і міжнародным, хутка зразумець, што такое Музей Вольнай Беларусі і чаму ён існуе ў Варшаве.

6. Выстава як інструмент дыялогу з польскай і міжнароднай аўдыторыяй

Музей павінен працягваць ствараць выставы, якія будуць зразумелыя не толькі беларусам, але і польскай ды міжнароднай публіцы. Для гэтага важна выкарыстоўваць шматмоўныя тэксты, ясную структуру, гістарычны кантэкст, параўнальныя перспектывы і тэмы, якія маюць універсальнае значэнне: свабода, рэпрэсіі, міграцыя, вайна, ідэнтычнасць, салідарнасць, правы чалавека, культура памяці.

Асобны патэнцыял маюць выставы, прысвечаныя беларуска-польскім сувязям, агульнай гісторыі, беларускай прысутнасці ў Польшчы, падтрымцы беларусаў польскім грамадствам, а таксама ролі Варшавы як месца беларускай памяці і палітычнай эміграцыі.

7. Лічбавыя і мабільныя выставы

Лічбавыя выставы павінны стаць важным працягам фізічнай экспазіцыйнай дзейнасці. Яны дазваляюць паказваць калекцыі і гісторыі тым, хто не можа прыехаць у Варшаву, у тым ліку беларусам у Беларусі, дыяспары ў іншых краінах, даследчыкам, журналістам і міжнародным партнёрам. Лічбавыя выставы таксама могуць быць бяспечным фарматам для працы з адчувальнымі матэрыяламі, калі фізічная дэманстрацыя або поўная публікацыя не заўсёды магчыма.

Мабільныя выставы, у сваю чаргу, могуць пашыраць прысутнасць музея ў Польшчы і іншых еўрапейскіх краінах, дазваляючы прадстаўляць беларускую тэму ва ўніверсітэтах, культурных цэнтрах, музеях, бібліятэках і грамадскіх прасторах.

У бліжэйшай перспектыве развіццё экспазіцыйна-выставачнай дзейнасці Музея Вольнай Беларусі павінна адбывацца ў наступных кірунках:

Стварэнне тэматычных выставак на падставе ўласных калекцый музея.

Паступовае фармаванне базавага экспазіцыйнага ядра, якое тлумачыць місію і асноўныя тэмы музея.

Развіццё дакументальных і мемарыяльных выстаў пра пратэсты 2020 года, палітвязняў, рэпрэсіі, эміграцыю і супраціў.

Пашырэнне гістарычнай перспектывы праз выставы пра беларускі дэмакратычны і нацыянальны рух, еўрапейскі выбар і беларуска-польскія сувязі.

Спалучэнне музейных матэрыялаў з сучасным мастацтвам, тэатрам, літаратурай, фатаграфіяй і перформансам.

Падрыхтоўка шматмоўных выставачных матэрыялаў на беларускай, польскай і англійскай мовах.

Развіццё лічбавых і мабільных выстаў.

Супрацоўніцтва з польскімі, беларускімі і еўрапейскімі куратарамі, музеямі, архівамі, даследчыкамі і культурнымі інстытуцыямі.

Удзел супольнасці, сведкаў, донараў, былых палітвязняў, мастакоў і валанцёраў у распрацоўцы выставачных наратываў.

Выпрацоўка этычных правілаў працы з траўматычным досведам, асабістымі гісторыямі і адчувальнымі матэрыяламі.

Такім чынам, экспазіцыйная і выставачная дзейнасць павінна стаць не толькі формай публічнай прэзентацыі музея, але і адным з галоўных механізмаў музеефікацыі сучаснай беларускай гісторыі. Праз выставы Музей Вольнай Беларусі можа звязваць прадметы з гісторыямі, асабісты досвед з грамадскім сэнсам, беларускую памяць з еўрапейскай размовай пра свабоду, годнасць, салідарнасць і адказнасць.

3.4 Аўдыторыя музея

Разуменне аўдыторыі з'яўляецца адной з ключавых умоў развіцця Музея Вольнай Беларусі. Музей узнік як адказ на патрэбы беларускай супольнасці ў эміграцыі, аднак яго патэнцыйнае значэнне значна шырэйшае. Ён працуе адначасова з некалькімі групамі наведвальнікаў, якія маюць розныя матывацыі, узровень ведаў, моўныя патрэбы, досвед і чаканні.

На сённяшнім этапе асноўную аўдыторыю музея складаюць беларусы, якія жывуць у Польшчы і іншых краінах Еўропы. Сярод іх – людзі, якія былі вымушаныя пакінуць Беларусь праз палітычныя рэпрэсіі, пагрозу пераследу, звальнення, удзел у пратэстах, грамадскай або культурнай дзейнасці. Для гэтай аўдыторыі музей з'яўляецца не толькі месцам атрымання інфармацыі або ўдзелу ў культурных падзеях. Ён выконвае функцыю «свайго дому» – прасторы, дзе можна пачуць беларускую мову, сустрэць людзей з падобным досведам, адчуць сувязь з радзімай, перадаць дзецям веды пра Беларусь і ўдзельнічаць у супольным жыцці.

Асаблівае месца ў гэтай аўдыторыі займаюць людзі, непасрэдна закранутыя палітычнымі рэпрэсіямі: былыя палітвязні, сем'і зняволеных і рэпрэсаваных, актывісты, журналісты, мастакі, праваабаронцы, валанцёры, удзельнікі пратэстаў і людзі, якія былі вымушаныя эміграваць праз сваю грамадзянскую пазіцыю. Для іх музей можа быць месцам сведчання, памяці, падтрымкі і годнага прадстаўлення асабістага досведу.

Важнай аўдыторыяй з'яўляюцца беларускія дзеці і моладзь у эміграцыі. Гэта пакаленне расце па-за межамі Беларусі або праводзіць значную частку свайго жыцця ў іншай культурнай і моўнай прасторы. Для іх музей можа стаць месцам знаёмства з беларускай гісторыяй, мовай, культурай, сімваламі і сучасным грамадзянскім досведам. Таму развіццё дзіцячых, сямейных і моладзевых праграм павінна заставацца адным з прыярытэтаў музея.

Асобнай групай з'яўляюцца беларусы, якія працягваюць жыць у Беларусі. Фізічны доступ да музея для іх абмежаваны, а ўдзел у публічнай камунікацыі можа быць звязаны з рызыкамі. Тым не менш, гэта адна з найбольш важных аўдыторый з пункту гледжання місіі музея. Праз лічбавыя рэсурсы, онлайн-калекцыі, віртуальныя выставы, адукацыйныя матэрыялы і асцярожную камунікацыю музей можа забяспечваць доступ да тых наратываў і сведчанняў, якія ўнутры Беларусі цензуруюцца, замоўчваюцца або знішчаюцца.

Другім значным напрамкам аўдыторнай працы з'яўляецца польская публіка. Музей знаходзіцца ў цэнтры Варшавы і павінен быць зразумелым, адкрытым і цікавым для польскіх наведвальнікаў. Гэта могуць быць людзі, якія сочаць за падзеямі ў Беларусі, падтрымліваюць беларускую дэмакратычную супольнасць, цікавяцца гісторыяй рэгіёна, правамі чалавека, культурай памяці, міграцыяй, вайной ва Украіне і польска-беларускімі сувязямі. Для гэтай аўдыторыі музей павінен прапаноўваць ясны кантэкст, шматмоўныя матэрыялы і праграмы, якія не патрабуюць папярэдняга глыбокага ведання беларускай гісторыі.

Музей таксама арыентаваны на міжнародную аўдыторыю: дыпламатаў, журналістаў, даследчыкаў, студэнтаў, музейных спецыялістаў, прадстаўнікоў праваабарончых, культурных і адукацыйных арганізацый, турыстаў і ўсіх, хто цікавіцца сучаснай Беларуссю, Усходняй Еўропай, аўтарытарызмам, вайной, міграцыяй і дэмакратычнымі рухамі. Для гэтай аўдыторыі музей можа стаць крыніцай ведаў, кантэксту, чалавечых гісторыяў і матэрыяльных сведчанняў, якія дапамагаюць зразумець Беларусь як частку еўрапейскай гісторыі і сучаснасці.

Важную групу складаюць даследчыкі, студэнты, выкладчыкі, куратары, музейныя супрацоўнікі і спецыялісты ў галіне гісторыі, культуры, сацыялогіі, паліталогіі, памяці, міграцыі і правоў чалавека. Для іх музей можа прапанаваць калекцыі, дакументы, асабістыя сведчання, экспертныя кантакты, даследчыя тэмы і пляцоўку для прафесійнай дыскусіі.

Аўдыторыя музея не з'яўляецца толькі пасіўнай. Значная частка наведвальнікаў і ўдзельнікаў праграм адначасова выступае як дарыцелі, валанцёры, сведкі, партнёры, эксперты, арганізатары і суаўтары музейнай дзейнасці. Гэта асабліва важна для Музея Вольнай Беларусі, бо яго калекцыі і публічныя праграмы ў значнай ступені фармуюцца праз давер і ўдзел супольнасці.

Для далейшага развіцця музею неабходна больш сістэмна вывучаць сваю аўдыторыю. Ужываюцца рэгістрацыя наведвальнікаў, што дазваляе лепш разумець колькасныя паказчыкі. Наступным крокам павінны стаць якасныя даследаванні: апытанні, інтэрв'ю, аналіз матывацыі

наведвальнікаў, вывучэнне патрэбаў розных моўных і ўзроставых груп, ацэнка даступнасці праграм і аналіз таго, як музей успрымаецца беларускай, польскай і міжнароднай аўдыторыяй.

Стратэгічнымі задачамі ў працы з аўдыторыямі з'яўляюцца:

Захаванне і развіццё даверу беларускай супольнасці ў Польшчы і іншых краінах.

Пашырэнне праграм для дзяцей, моладзі і сем'яў.

Развіццё бяспечных лічбавых фарматаў для беларусаў унутры Беларусі.

Пашырэнне польскамоўнай і англамоўнай камунікацыі.

Стварэнне выстаў і праграм, зразумелых для наведвальнікаў без папярэдніх ведаў пра Беларусь.

Пашырэнне супрацоўніцтва з навучальнымі ўстановамі, універсітэтамі, музеямі і культурнымі арганізацыямі.

Развіццё валанцёрскай і ўдзельніцкай мадэлі.

Правядзенне рэгулярнага маніторынгу аўдыторыі і ацэнкі якасці музейнага досведу.

Такім чынам, аўдыторыя Музея Вольнай Беларусі – гэта не адна аднастайная група, а складаная і шматузроўневая супольнасць. Музей павінен быць адначасова блізкім і бяспечным для беларусаў, зразумелым для палякаў, адкрытым для міжнароднай публікі і карысным для прафесійных і даследчых колаў. Менавіта здольнасць працаваць з гэтымі рознымі аўдыторыямі вызначыць яго публічную якасць і доўгатэрміновую значнасць.

3.5 Пашырэнне сферы паслуг і праграм

Пашырэнне сферы паслуг і праграм Музея Вольнай Беларусі павінна разглядацца не толькі як спосаб прыцягнення дадатковай аўдыторыі або ўласных даходаў, але найперш як інструмент больш поўнай рэалізацыі місіі музея. Праз адукацыйныя, лічбавыя, даследчыя, камунікатыўныя і культурныя фарматы музей можа рабіць свае калекцыі, веды і публічную прастору больш даступнымі для розных груп наведвальнікаў.

Ужо сёння музей прапануе шырокі спектр публічных актыўнасцяў: выставы, дыскусіі, тэатральныя і кінапаказы, літаратурныя вечары, лекцыі, сустрэчы, майстар-класы, адукацыйныя праграмы, памятныя мерапрыемствы і партнёрскія падзеі. У перспектыве важна сістэматызаваць гэтыя напрамкі, вызначыць іх сувязь з музейнай місіяй і развіваць тыя формы, якія ўмацоўваюць музейную ідэнтычнасць, а не толькі запаўняюць календар падзей.

Асноўнымі напрамкамі пашырэння паслуг і праграм могуць быць наступныя.

1. Адукацыйныя праграмы

Адукацыйная дзейнасць павінна стаць адным з ключавых напрамкаў развіцця музея. Яна можа ўключаць заняткі для дзяцей і падлеткаў, сямейныя праграмы, лекцыі для дарослых, тэматычныя курсы, адукацыйныя матэрыялы для школ і ўніверсітэтаў, майстар-класы, летнія школы і анлайн-курсы.

Асаблівае значэнне маюць праграмы, якія дапамагаюць беларусам у эміграцыі захоўваць сувязь з мовай, культурай і гісторыяй, а таксама тлумачаць польскай і міжнароднай аўдыторыі сучасную Беларусь у зразумелым гістарычным і культурным кантэксце. Важна, каб адукацыйныя праграмы абапіраліся на калекцыі музея, асабістыя гісторыі, дакументы і артэфакты, а не існавалі асобна ад музейнай асновы.

2. Лічбавыя прадукты і анлайн-доступ

Лічбавае развіццё адкрывае магчымасць працаваць з аўдыторыямі, якія не могуць наведаць музей фізічна. Гэта асабліва важна для беларусаў у Беларусі, беларусаў у іншых краінах, даследчыкаў, журналістаў, студэнтаў і міжнародных партнёраў.

Музей можа развіваць віртуальныя выставы, онлайн-прэзентацыі калекцый, лічбавыя адукацыйныя матэрыялы, відэалекцыі, падкасты, інтэрактыўныя карты, анлайн-гульні і тэматычныя медыярэсурсы. Такія фарматы павінны забяспечваць не толькі папулярызаванасць, але і бяспечны доступ да ведаў, якія ў Беларусі цензуруюцца або замоўчваюцца.

3. Экскурсійныя і наведвальніцкія праграмы

Па меры развіцця экспазіцыйнай дзейнасці музей можа пашыраць экскурсійныя прапановы: аглядныя экскурсіі, тэматычныя туры па выставах, куратарскія праводзіны, сустрэчы з донарамі і сведкамі, праграмы для школьных і студэнцкіх груп, а таксама спецыяльныя маршруты для польскай і міжнароднай аўдыторыі.

Асобным напрамкам можа стаць распрацоўка гарадскіх маршрутаў, звязаных з беларускай прысутнасцю ў Варшаве, гісторыяй беларускай эміграцыі, беларуска-польскімі сувязямі і месцамі салідарнасці.

4. Культурныя падзеі і грамадскія праграмы

Культурныя падзеі застаюцца важным спосабам падтрымкі супольнасці і пашырэння аўдыторыі. Музей можа працягваць развіваць канцэрты, тэатральныя пастапоўкі, кінапаказы, літаратурныя імпрэзы, дыскусіі, сустрэчы з аўтарамі, мастакамі, былымі палітвязнямі, ветэранамі, даследчыкамі і грамадскімі дзеячамі.

Важна, каб гэтыя падзеі былі не выпадковым наборам актыўнасцяў, а часткай агульнай праграмы палітыкі музея. Яны павінны падтрымліваць асноўныя тэмы: памяць, свабода, правы чалавека, беларуская культура, досвед эміграцыі, салідарнасць, еўрапейскі выбар, вайна і адказнасць.

5. Даследчыя і экспертныя праграмы

Музей мае патэнцыял стаць пляцоўкай для даследаванняў сучаснай беларускай гісторыі, памяці, эміграцыі, палітычных рэпрэсій, культурнага супраціву і беларуска-польскіх сувязяў. Для гэтага неабходна развіваць супрацоўніцтва з універсітэтамі, даследчымі цэнтрамі, архівамі, музеямі, праваабарончымі арганізацыямі і незалежнымі экспертамі.

Магчымымі формамі з'яўляюцца даследчыя семінары, канферэнцыі, круглыя сталы, публікацыі, зборнікі матэрыялаў, стажыроўкі, летнія школы, супольныя праекты з даследчыкамі і доступ да дакументацыйных рэсурсаў музея.

6. Праграмы для прафесійнай супольнасці

Беларуская музейная лабараторыя можа стаць асновай для развіцця асобнага кірунку паслуг і праграм для музейных супрацоўнікаў, куратараў, архівістаў, даследчыкаў і спецыялістаў у галіне культурнай спадчыны. Гэта могуць быць навучальныя сесіі, прафесійныя кансультацыі, семінары па музейным уліку, захаванні, алічбоўцы, экспазіцыйнай працы, этыцы і бяспецы, а таксама супольныя праекты з польскімі і еўрапейскімі музеямі.

Такі напрамак мае значэнне не толькі для самога музея, але і для захавання прафесійнага патэнцыялу беларускай музейнай сферы ў эміграцыі.

7. Партнёрскія і прадстаўнічыя падзеі

Музей можа працягваць прадастаўляць сваю прастору для падзей беларускіх культурных, адукацыйных, грамадскіх і дэмакратычных ініцыятыў, калі яны адпавядаюць місіі і каштоўнасцям музея. Гэта ўмацоўвае ролю музея як пляцоўкі супольнасці і дазваляе пашыраць партнёрскую сетку.

Адначасова неабходна захоўваць баланс паміж знешнімі падзеямі і ўласнай музейнай праграмай, каб музей не ператварыўся толькі ў арэндную або івэнт-прастору.

8. Музейная крама і ўласныя даходы

У перспектыве музей можа развіваць музейную краму або анлайн-краму з таварамі, звязанымі з беларускай культурай, мастацтвам, музейнымі праектамі і сімволікай. Гэта могуць быць каталогі, выданні, паштоўкі, плакаты, сувеніры, аўтарскія рэчы, рэпрадукцыі і прадукты, створаныя ў супрацы з беларускімі мастакамі.

Такі кірунак можа спрыяць не толькі фармаванню ўласных даходаў, але і папулярызацыі беларускай культуры. Пры гэтым камерцыйны складнік павінен заставацца дапаможным і не супярэчыць некамерцыйнай місіі музея.

9. Паслугі па арганізацыі мерапрыемстваў

Уласны досвед музея ў арганізацыі культурных і грамадскіх падзей можа быць часткова ператвораны ў паслугу, якая прыносіць дадатковы даход. Музей ужо мае практыку падрыхтоўкі і суправаджэння мерапрыемстваў, тэхнічнай арганізацыі, камунікацыі з аўдыторыяй і працы з партнёрамі. Развіццё гэтага кірунку можа падтрымліваць фінансавую ўстойлівасць, але патрабуе дакладнага размежавання паміж камерцыйнымі паслугамі і місійнай дзейнасцю.

Такім чынам, пашырэнне сферы паслуг і праграм павінна быць звязана з трыма асноўнымі задачамі: павышэннем даступнасці музея, умацаваннем яго грамадскай ролі і падтрымкай інстытуцыйнай устойлівасці. Музей Вольнай Беларусі павінен развіваць новыя фарматы не дзеля колькасці падзей, а дзеля глыбейшага ўключэння аўдыторыі, лепшага выкарыстання калекцый, пашырэння адукацыйнага і даследчага ўплыву, а таксама фармавання доўгатэрміновай каштоўнасці для беларускай, польскай і міжнароднай супольнасці.

3.6 Развіццё музейна-камунікатыўнай мадэлі

Музейна-камунікатыўная мадэль Музея Вольнай Беларусі грунтуецца на разуменні музея як адкрытай прасторы памяці, дыялогу, удзелу і публічнага асэнсавання сучаснай беларускай гісторыі. Музей не толькі захоўвае і дэманструе прадметы, але і стварае сувязі паміж калекцыямі, людзьмі, супольнасцямі, даследчыкамі, партнёрамі і рознымі аўдыторыямі.

Для Музея Вольнай Беларусі камунікацыя мае асаблівае значэнне. Ён працуе ў эміграцыі, з тэмамі, якія ўнутры Беларусі цэнзуруюцца, замоўчваюцца або пераследуюцца. Таму яго камунікацыя павінна адначасова быць адкрытай, дакладнай, этычнай і бяспечнай. Музей павінен тлумачыць беларускі досвед тым, хто яго не ведае, падтрымліваць сувязь з тымі, хто быў вымушаны пакінуць Беларусь, і асцярожна працаваць з аўдыторыяй унутры краіны, не ствараючы дадатковых рызык.

Асноўныя прынцыпы музейна-камунікатыўнай мадэлі можна сфармуляваць наступным чынам.

1. Адкрытасць і даступнасць

Музей імкнецца быць адкрытым для розных аўдыторый: беларусаў у Польшчы і іншых краінах, беларусаў унутры Беларусі, польскай публікі, міжнародных наведвальнікаў, даследчыкаў, журналістаў, студэнтаў, культурных і грамадскіх арганізацый. Гэта патрабуе развіцця шматмоўнай камунікацыі, яснага тлумачэння кантэксту, даступнай навігацыі, зразумелых выставачных тэкстаў і лічбавых рэсурсаў.

Асаблівае значэнне мае бясплатны доступ да музея і большасці яго праграм. Гэта робіць музей адкрытым для людзей з рознымі фінансавымі магчымасцямі, у тым ліку для вымушаных мігрантаў, сем'яў, студэнтаў і людзей, якія перажылі рэпрэсіі.

2. Камунікацыя праз калекцыі і асабістыя гісторыі

Асноўная сіла камунікацыі музея заключаецца ў сувязі паміж прадметамі і чалавечымі гісторыямі. Артэфакты пратэстаў, дакументы рэпрэсій, асабістыя рэчы палітвязняў, творы мастацтва, прадметы эміграцыі, рэчы беларускіх добраахвотнікаў і гістарычныя дакументы павінны прадстаўляцца не ізалявана, а праз кантэкст людзей і падзей, з якімі яны звязаныя.

Такі падыход дазваляе пазбягаць абстрактнасці і ідэалагічнага спрашчэння. Ён робіць гісторыю зразумелай, эмацыйна дакладнай і чалавечай, захоўваючы пры гэтым павагу да фактаў і музейнай адказнасці.

3. Удзел супольнасці

Музей развівае камунікацыю не як аднабаковае паведамленне, а як працэс узаемадзеяння. Супольнасць удзельнічае ў жыцці музея праз перадачу прадметаў, сведчанні, валанцёрскую працу, выступы, кансультацыі, арганізацыю мерапрыемстваў, мастацкія і адукацыйныя праекты. Былыя палітвязні, сем'і рэпрэсаваных, актывісты, мастакі, даследчыкі, ветэраны, дзеці і моладзь становяцца не толькі аўдыторыяй, але і суаўтарамі музейнага сэнсу.

Такая ўдзельніцкая мадэль асабліва важная для музея, які працуе з жывой і траўматычнай памяццю. Давер супольнасці з'яўляецца ключавой умовай збору калекцый, дакументавання сведчанняў і публічнага прадстаўлення складаных тэм.

4. Мост паміж беларускім, польскім і міжнародным грамадствамі

Музей Вольнай Беларусі павінен быць перакладчыкам беларускага досведу для польскай і міжнароднай аўдыторыі. Гэта азначае не толькі пераклад тэкстаў на польскую і англійскую мовы, але і пераклад кантэксту: тлумачэнне гістарычных прычын, палітычных абставін, культурных сімвалаў, асабістых выбараў і грамадскіх працэсаў.

Музей можа быць месцам, дзе Беларусь прадстаўляецца не толькі як тэма палітычнага крызісу, але як культура, грамадства і еўрапейская супольнасць з уласнай гісторыяй, голасам і будучыняй. У гэтым сэнсе музейная камунікацыя павінна спрыяць беларуска-польскаму дыялогу, салідарнасці і больш глыбокаму разуменню сучасных выклікаў рэгіёна.

5. Этычная і бяспечная камунікацыя

Паколькі музей працуе з людзьмі і матэрыяламі, якія могуць быць звязаныя з палітычнай небяспекай, камунікацыя павінна ўлічваць пытанні бяспекі. Не ўсе гісторыі могуць быць апублікаваныя ў поўным аб'ёме, не ўсе імёны могуць быць названыя, не ўсе матэрыялы могуць быць адкрыта паказаныя онлайн. Музей павінен развіваць унутраныя правілы працы з персанальнымі данымі, згодай на публікацыю, ананімізацыяй, фота- і відэаматэрыяламі, а таксама з лічбавымі рызыкамі.

Этычная камунікацыя таксама азначае павагу да траўматычнага досведу. Музей не павінен выкарыстоўваць боль, рэпрэсіі або вайну як сродак эмацыйнага ўздзеяння без належнага кантэксту і павагі. Асноўным прынцыпам павінна заставацца годнае прадстаўленне людзей і іх гісторыяў.

6. Лічбавая камунікацыя

Лічбавыя каналы з'яўляюцца адным з галоўных інструментаў музейнай камунікацыі. Сайт, сацыяльныя сеткі, онлайн-калекцыі, відэаматэрыялы, анлайн-падзеі, рассылкі і лічбавыя выставы дазваляюць музею пашыраць аўдыторыю далёка за межы Варшавы.

Асабліва важным з'яўляецца тое, што лічбавыя фарматы могуць забяспечваць доступ для беларусаў унутры Беларусі і для дыяспары ў розных краінах. Аднак гэта патрабуе балансу паміж адкрытасцю і бяспекай: музей павінен рабіць матэрыялы даступнымі, але не падвяргаць рызыцы людзей, звязаных з імі.

7. Камунікацыя як адукацыя

Кожнае выставачнае паведамленне, публічная падзея, экскурсія, пост у сацыяльных сетках або анлайн-рэсурс можа выконваць адукацыйную функцыю. Музей павінен не толькі паведамляць пра свае мерапрыемствы, але і паступова фармаваць разуменне беларускай гісторыі, культуры, палітычных рэпрэсій, дэмакратычнага руху, эміграцыі і еўрапейскага выбару.

Гэта патрабуе развіцця якаснага кантэнту, які спалучае дакладнасць, даступную мову, візуальную выразнасць і павагу да складанасці тэмы. Камунікацыя музея павінна быць не рэкламай дзеля наведвальнасці, а часткай яго асветніцкай і публічнай місіі.

8. Партнёрская камунікацыя

Музей дзейнічае ў шырокай сетцы культурных, грамадзянскіх, адукацыйных, праваабарончых і музейных партнёрстваў. Партнёрская камунікацыя дазваляе пашыраць аўдыторыю, аб'ядноўваць рэсурсы, ствараць больш складаныя праекты і прадстаўляць беларускую тэму ў розных кантэкстах.

Пры гэтым важна, каб партнёрствы адпавядалі місіі і каштоўнасцям музея. Музей павінен захоўваць уласны голас і куратарскую адказнасць, нават калі праекты рэалізуюцца сумесна з іншымі арганізацыямі.

У бліжэйшай перспектыве развіццё музейна-камунікатыўнай мадэлі павінна ўключаць:

Пашырэнне беларускай, польскай і англійскай камунікацыі.

Больш сістэмную працу з сайтам і онлайн-калекцыяй.

Развіццё лічбавых фарматаў для беларусаў у Беларусі і дыяспары.

Стварэнне адзінага камунікацыйнага стылю, звязанага з айдэнтэтыкай музея.

Падрыхтоўку шматмоўных выставачных і адукацыйных матэрыялаў.

Развіццё рассылкі, медыяпартнёрстваў і сувязяў з польскімі журналістамі.

Правядзенне даследаванняў аўдыторыі і аналізу камунікацыйнай эфектыўнасці.

Распрацоўку этычных правілаў публікацыі адчувальных матэрыялаў.

Умацаванне камунікацыі з прафесійнай музейнай супольнасцю праз Беларускую музейную лабараторыю.

Пашырэнне прысутнасці музея ў польскім і еўрапейскім культурным полі.

Такім чынам, музейна-камунікатыўная мадэль Музея Вольнай Беларусі павінна развівацца як сістэма адкрытага, бяспечнага і адказнага дыялогу. Яна павінна злучаць калекцыі з гісторыямі, беларускую супольнасць з польскай і міжнароднай аўдыторыяй, фізічную прастору музея з лічбавым доступам, а сучасную траўматычную памяць – з доўгатэрміновым разуменнем беларускай гісторыі і еўрапейскай будучыні.

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Музей Вольнай Беларусі быў створаны ў часе глыбокага гістарычнага разлому, калі беларускае грамадства сутыкнулася з масавымі рэпрэсіямі, вымушанай эміграцыяй, знішчэннем незалежнай культурнай прасторы і спробай аўтарытарнага рэжыму сцерці памяць пра грамадзянскі супраціў. У гэтых умовах музей паўстаў як неабходная інстытуцыя захавання сведчанняў, падтрымкі супольнасці і сцвярджэння права беларусаў на ўласную гісторыю.

За першыя гады свайго існавання музей прайшоў шлях ад тэрміновай грамадзянскай ініцыятывы да шматфункцыянальнай музейна-культурнай інстытуцыі ў Варшаве. Ён атрымаў юрыдычны статус, сфармаваў каманду, стварыў і пашырыў калекцыю, распачаў сістэмны ўлік і алічбоўку прадметаў, наладзіў насычаную публічную праграму, умацаваў партнёрствы і стаў адным з важных беларускіх культурных цэнтраў у Польшчы.

Сёння Музей Вольнай Беларусі выконвае некалькі ўзаемазвязаных роляў. Ён з'яўляецца музеям і цэнтрам дакументавання, які захоўвае матэрыяльныя сведчання беларускага змагання за свабоду, чалавечую годнасць, правы чалавека і еўрапейскі выбар. Ён з'яўляецца культурным домам для беларусаў у эміграцыі, месцам сустрэчы, памяці, падтрымкі і салідарнасці. Ён з'яўляецца пляцоўкай публічнага дыялогу з польскім і міжнародным грамадствам, якая дапамагае прадстаўляць беларускі досвед у больш шырокім еўрапейскім кантэксце. Ён таксама становіцца прафесійным хабам для беларускай музейнай супольнасці ў выгнанні.

Асноўная каштоўнасць музея заключаецца ў тым, што ён працуе з памяццю, якая яшчэ працягвае фармавацца. Прадметы, дакументы і асабістыя гісторыі, якія трапляюць у музей, часта звязаныя з жывым досведам рэпрэсій, выгнання, вайны, страты і супраціву. Таму музейная дзейнасць патрабуе асаблівай этычнай, прафесійнай і чалавечай адказнасці. Музей павінен не толькі збіраць і паказваць артэфакты, але і захоўваць давер людзей, якія перадаюць свае гісторыі, абараняць адчувальныя матэрыялы і ствараць умовы для годнага публічнага асэнсавання складанага досведу.

Аktуалізаваная Канцэпцыя зыходзіць з таго, што Музей Вольнай Беларусі не можа разглядацца толькі як часовая пляцоўка да моманту вяртання ў Беларусь. Ён ужо мае самастойную інстытуцыйную, культурную і грамадскую каштоўнасць у Варшаве і Еўропе. Пры гэтым сувязь з Беларуссю і перспектыва будучай ролі ў дэмакратычнай Беларусі застаюцца часткай яго стратэгічнага бачання. Музей павінен развівацца так, каб быць гатовым да розных сцэнарыяў: працяглага існавання як музея ў выгнанні, ролі нацыянальнага архіва беларускай памяці ў выпадку пагаршэння сітуацыі, або ўдзелу ў аднаўленні музейнай і дакументацыйнай інфраструктуры ў Беларусі ў выпадку дэмакратычных змен.

Далейшае развіццё музея павінна быць звязана з умацаваннем яго музейнай асновы. Прыярытэтамі з'яўляюцца развіццё калекцыйнай палітыкі, паляпшэнне ўмоў захавання, прафесіяналізацыя музейнага ўліку, пашырэнне алічбоўкі, стварэнне даследчых і адукацыйных рэсурсаў, развіццё лічбавага доступу, умацаванне каманды і фінансавай

устойлівасці. Асаблівую ўвагу неабходна надаваць працы з аўдыторыямі, у тым ліку з беларусамі ў Беларусі, беларускай дыяспарай, польскай публікай, міжнароднымі наведвальнікамі, даследчыкамі, дзецьмі і моладдзю.

Музей Вольнай Беларусі павінен працягваць развівацца як адкрытая, але адказная інстытуцыя. Яго шматфункцыянальны характар – музей, цэнтр дакументавання, культурная пляцоўка, адукацыйны рэсурс, месца супольнасці і прафесійны хаб – з’яўляецца не слабасцю, а адметнай рысай. Аднак гэта патрабуе пастаяннага балансу паміж жывой публічнай праграмай і глыбокай музейнай працай, паміж актуальнай рэакцыяй на падзеі і доўгатэрміновым захаваннем, паміж адкрытасцю і бяспекай.

Канцэпцыя не з’яўляецца закрытым або нязменным дакументам. Яна павінна заставацца арыенцірам, які можа пераглядацца і ўдакладняцца ў залежнасці ад развіцця музея, змен у Беларусі, патрэбаў супольнасці, прафесійных стандартаў і міжнароднага кантэксту. Яе задача – не зафіксаваць музей у адной мадэлі, а вызначыць напрамак руху і прынцыпы, якія дазваляць развівацца ў складаных і непрадказальных умовах.

Музей Вольнай Беларусі – гэта інстытуцыя памяці, створаная ў выгнанні, але звернутая да будучыні. Ён захоўвае сведчанні таго, што аўтарытарная сістэма імкнецца знішчыць або перапісаць. Ён падтрымлівае супольнасць, якая была вымушана пакінуць радзіму, але не адмовілася ад яе. Ён паказвае польскай і міжнароднай аўдыторыі Беларусь як еўрапейскую краіну з уласнай гісторыяй свабоды, супраціву і годнасці. І менавіта таму яго далейшае развіццё з’яўляецца важным не толькі для беларускай дыяспары, але і для будучыні беларускай культуры, памяці і дэмакратыі.

Варшава, 2026